

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

2021

Bc. Alena Vaňková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Bc. Alena Vaňková

Sinistralita v minulosti a současnosti

Olomouc 2021

vedoucí práce: doc. Mgr. Dita Finková, Ph. D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Sinistralita v minulosti a současnosti“ zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

Zároveň prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronicky nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Olomouci

.....

Bc. Alena Vaňková

Poděkování

Velice děkuji doc. Mgr. Ditě Finkové, Ph. D. za odborné vedení této bakalářské práce, za její čas a věcné podněty k jednotlivým kapitolám. Dále moc děkuji svému manželovi za jeho trpělivost a za to, že mě při psaní neustále povzbuzoval a byl mi velkou oporou.

Děkuji také všem levačkám a levákům. Děkuji za to, že jste, a že obohacujete svět jiným pohledem – pohledem „z druhé strany“. Tímto vám svou práci věnuji.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 LATERALITA	7
1.1 Vymezení pojmu.....	7
1.2 Dělení lateralitý	7
1.3 Lateralizace mozkových hemisfér	8
1.4 Vývoj lateralitý	9
1.5 Diagnostika lateralitý	10
2 SINISTRALITA	14
2.1 Vymezení pojmu.....	14
2.2 Formy levorukosti.....	15
2.3 Charakteristické rysy leváků	16
2.4 Sinistralita a specifické poruchy učení	16
3 SINISTRALITA V MINULOSTI	21
3.1 Historické představy a předsudky.....	21
3.2 Levorucí géniové	23
3.3 Potlačovaná levorukost.....	24
4 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ LEVORUKÝCH DĚTÍ – SOUČASNÝ SYSTÉM	30
4.1 Výchova v rodině.....	30
4.2 Pomůcky pro leváky	32
4.3 Požadavky na učitele	34
4.4 Leváci a dnešní společnost	36
ZÁVĚR.....	38
SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ	39
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	40
SEZNAM PŘÍLOH	41
PŘÍLOHY	
ANOTACE	

ÚVOD

„S trochou nadsázky je možno říci – praváci nás stvořili a je načase, abychom podali pohled takřikajíc z levého břehu“ (Vodička, 2008, s. 8).

Jsem levačka, dcera dvou leváků. Levorukost však byla u obou mých rodičů od dětství potlačována. Já měla to štěstí, že mě nikdo nuceně na pravou ruku nepřeučoval, protože levorukost začínala být v té době ve společnosti a především ve školství více akceptovaná. Přesto jsem měla mnohdy pocit, že se musím v každodenním životě potýkat s různými překážkami. Bojovala jsem s psaním inkoustovým perem, kresbou tuší, otvíráky na konzervy, myši na pravé straně od klávesnice, nůžkami či škrabkou na brambory. Musela jsem se víc soustředit na to, abych zjistila, jak co funguje. Napodobovala jsem to, co jsem viděla kolem sebe a snažila jsem se co nejvíce přizpůsobit světu praváků. Zároveň jsem ve svém leváctví už od dětství spatřovala něco trochu fascinujícího a záhadného – dar, který mi dodává jedinečnost, fantazii a zajímavé tvůrčí nápady. K výběru tématu této bakalářské práce mě tedy motivovala především vlastní zkušenost, zájem nahlédnout hlouběji do problematiky sinistrality a seznámit s ní i další čtenáře. V kontextu studovaného oboru Speciální pedagogika předškolního věku – Učitelství pro mateřské školy považuji problematiku levorukosti za velmi důležité téma. Od práce očekávám, že nově získané poznatky budu uplatňovat ve své budoucí učitelské profesi.

Cílem této práce je *charakterizovat problematiku levorukých dětí v minulosti a současnosti*. První kapitola představuje úvod do problematiky laterality a mozkových hemisfér. Dále se v úvodní kapitole zabývám diagnostikou laterality v předškolním věku. Ve druhé kapitole blíže specifikuji levorukost, její typy a charakteristické rysy leváků. Závěrem se dotýkám souvislosti sinistrality a problémů se čtením a psaním. V následujících kapitolách charakterizuji problematiku sinistrality v minulosti a současnosti. Ve třetí kapitole se zabývám sinistralitou z historického hlediska, v minulosti potlačovanou a přeučovanou levorukostí a jejími následky. Čtvrtá a zároveň poslední kapitola je věnována současnému přístupu k levákům – především tomu, jaká je výchova a vzdělávání levorukých dětí v dnešní době a jaké mají dnes leváci v rodinách i ve školách možnosti, podmínky a pomůcky. V příloze přikládám několik autentických příběhů, které mi o sobě napsali samotní leváci.

Z důvodu omezeného rozsahu se v bakalářské práci nezabývám podrobnou metodikou levorukého psaní ani konkrétními cviky pro zlepšení a vyrovnání funkcí mozkových hemisfér, což nyní čtenářům předkládám jako podnět k dalšímu bádání.

1 LATERALITA

Úvodní kapitola vymezuje pojem lateralita, který je stěžejní pro celou bakalářskou práci. Nachází se v ní definice autorů odborné literatury, informace o základním dělení laterality, jejím vzniku a vývoji, funkcích jednotlivých mozkových hemisfér a konec kapitoly je věnován možnostem diagnostiky laterality.

1.1 Vymezení pojmu

Slovo *lateralita* pochází z latinského *latus, lateris*, což znamená strana, bok. Vyznačuje vztah pravé a levé strany těla nebo určitou funkční nesouměrnost pravého a levého párového orgánu. (Zoche, 2006). Ve slovníku medicíny je pojem lateralita vykládán termínem *stranovost* (Vokurka, Hugo, 2015). Velmi výstižná je definice Sováka (1966, s. 8), který lateralitu vymezuje takto: „*Lateralitou nazýváme převahu jednoho z párových orgánů (smyslových a hybných), popř. převahu jedné poloviny orgánu nepárového (např. jazyka).*“ Jde o asymetrii párových orgánů, související s dominancí mozkových hemisfér a projevující se přednostním užíváním jedné z párových končetin nebo smyslových orgánů (Slowík, 2016). Křišťanová (1998) uvádí, že jde o odlišnost, nesouměrnost a rozdílnou aktivitu jednoho z párových orgánů. Kromě přednostního užívání končetiny, oka a ucha se může lateralita týkat také vnitřních orgánů.

Dle Zelinkové (2015) se jedná o projev dominance odpovídajících korových polí v mozku a s tím související asymetrií hybných či smyslových párových orgánů. Bragdon a Gamon (2006) tvrdí, že lateralita neboli nerovnoměrnost sensorických a hybných párových orgánů je jediným přirozeným projevem lidské asymetrie, jelikož u téměř každého člověka je jedna končetina, jedno z uší a jedno z očí dominantnější. Také Sovák (1966) ve svých publikacích zdůrazňuje, že lateralita je přirozeným projevem člověka a nejedná se o žádný návyk ani zlovyk.

1.2 Dělení laterality

Mezi základní typy laterality patří **praváctví**, **leváctví** a nevyhraněná lateralita neboli **ambidextrie** (Slowík, 2016). Ambidexterních lidí je přibližně jen jedno procento v populaci. Jsou schopni dělat všechny činnosti stejně dobře oběma rukama. Pro činnosti jemné i hrubé motoriky užívají obě ruce stejně dobře a oběma rukama zvládají i obtížné úkoly jako například kreslení a psaní (Healey, 2002).

Lateralitu lze dělit na funkční a tvarovou. **Funkční** lateralita se projevuje přednostním užíváním párového orgánu, který pracuje lépe. **Tvarová** lateralita je zřejmá například při pohledu na nesouměrnost levé a pravé poloviny obličeje (Slowík, 2016). U laterality funkční se dle Křišťanové (1998) jedná o kvalitativní nesouměrnost, jelikož rozdíl se projevuje ve výkonu. Jedinec vykonává určitou činnost kvalitativně lépe levou rukou. Lateralita tvarová představuje nesouměrnost kvantitativní a rozdíl se projevuje například v délce nebo objemu. Sovák uvádí, že výzkum laterality se zaměřuje především na rozdíly funkční, jelikož v posuzování laterality nerozhoduje tvar, ale funkce. „*Hodnotíme hlavně funkční převahu jedné strany, pro kterou jeden z párových orgánů označujeme jako orgán vedoucí*“ (Sovák, 1966, s. 9).

Kromě končetin se zjišťuje také lateralita oka a ucha. Slowík (2016) uvádí, že lateralita může být **zkřížená** (například dominance pravé ruky a levého oka), anebo **souhlasná**, kdy jde o převahu jedné strany. Dle Zelinkové (2015) představuje souhlasná lateralita přednostní užívání stejné ruky a smyslových orgánů a tento typ laterality bývá častější než lateralita nesouhlasná neboli zkřížená.

Lateralitu lze dělit také podle stupně, od nepatrných rozdílů ve výkonnosti párových orgánů až po silně vyhraněné leváctví nebo praváctví (Křišťanová, 1998). Leváctví a praváctví nejsou dva protipóly, ale jedná se o kontinuum směřující od výrazného praváctví nebo leváctví přes nižší stupeň vyhraněnosti až k ambidextrii (Zelinková, 2015).

1.3 Lateralizace mozkových hemisfér

Lidský mozek je rozdělen do dvou hemisfér, které jsou organizovány kontralaterálně neboli křížově. Levá část mozku řídí pravou polovinu těla a naopak, což znamená, že vzruchy na jedné straně těla bývají zpracovávány protilehlou mozkovou hemisférou a impulzy běžící ke svalům jsou vysílány opačnou polovinou mozku. Mozkové hemisféry mají rozdílné fyziologické funkce a bývají zodpovědné za zcela rozdílné okruhy úkolů. Hemisféry nejsou stejně silné, ale každý člověk má jednu dominantní – levák pravou a pravák levou (Zoche, 2006). Podle Sováka (1966) je lateralita odrazem dominance a projekcí asymetrické činnosti hemisfér, přičemž její projevy jsou u různých lidí různé. Také Healey uvádí, že typy laterality se u lidí velice liší, někteří mají striktně lateralizované funkce a procesy, zatímco jiní mají stupeň lateralizace nižší. Dříve se věřilo, že lidé mají dominantní celou jednu nebo druhou stranu mozku. Určité části mozku sice řídí a usměrňují konkrétní aktivity a procesy, ale není tomu tak, že by je zcela ovládaly. Mozkové hemisféry se chovají jako jeden celek, nesoupeří

spolu, ale vzájemně spolupracují, jsou funkčně sehrané a součinné (Healey, 2002). Také Zoche (2006) zdůrazňuje, že v dnešní době se již na leváka nepohlíží jako na zrcadlově obrácený protiklad praváka.

Levá hemisféra řídí logiku, řečové a jazykové funkce, motorické činnosti a uvažování. Do řečových a jazykových funkcí patří také čtení a psaní. Pravá hemisféra mozku se zaměřuje na umělecké dovednosti, prostorové vnímání, emoce i výraz obličeje. Obě mozkové hemisféry obecně sdílí řízení vizuálních procesů, sluchu a matematických dovedností (Healey, 2002). Dle Pipekové (2006) je levá hemisféra zodpovědná za řeč, melodie, konfigurace písmen a analyticko-syntetizační činnost, zatímco pravá hemisféra se orientuje na rytmus, prostorové vztahy, přírodní zvuky, holistické vnímání a emoce.

Zajímavostí je, že znalosti funkce mozkových hemisfér byly získávány studiem osob, které prodělaly mozkovou mrtvici. Jakou konkrétní funkci řídí pravá či levá strana mozku šlo usoudit na základě toho, která strana mozku byla postižena mrtvicí a které funkce naopak mrtvicí zasaženy nebyly a zůstaly nepoškozené (Healey, 2002).

Z výše uvedeného textu vyplývá, že se leváci od praváků v mnohém odlišují, jelikož se leváctví a praváctví zakládá na dvou různých funkčních schopnostech mozku a jejich reakce, vjemy a způsoby myšlení podléhají jiným mozkovým procesům (Zoche, 2006).

1.4 Vývoj laterality

Podle Synka (1991) docházelo k rozdělení mozku na dvě hemisféry postupně během vývoje obratlovců. První objevy byly zejména u živočichů, kteří přechodně nebo trvale vystoupili z vodního prostředí na pevninu, čímž se pravděpodobně začal rozvíjet párový přední mozek zrcadlového typu. Do popředí vstoupily zrakově pohybové spoje, a tak se začala měnit úloha a vzájemné vztahy smyslových orgánů. Funkční souhra obou hemisfér byla důležitá například pro analýzu prostoru prostředí, odlišování času, udržování nejvýhodnější úrovně činnosti mozkové kůry a nerušenou činnost některých vnitřních orgánů, vymykajících se vědomému řízení. „*Aby byl zajištěn přenos informace, začal se v mozku budovat a rozvíjet mohutný mezihemisferální systém, spojující navzájem symetricky uložená pole a funkční oblasti.*“ (Synek, 1991, s. 38)

Sovák (1966) oproti tomu uvádí, že se lateralita objevuje v řadě tvorstva až teprve u člověka a u zvířat se nevyskytuje, jelikož jde vývojově o znak specificky lidský. V době kamenné byl stejný počet leváků jako praváků, ale tento poměr se postupně měnil ve prospěch pravorukosti. Již v době bronzové začal převažovat počet nástrojů pro ruku pravou.

Preferování právě strany bylo podporováno na základě primitivních astronomických poznatků, starodávných mýtů a náboženských obřadů. Převaha pravé strany včetně pravorukosti později přešla i do společenských zvyklostí, techniky i výroby a vytvořila pravostrannou kulturu i civilizaci (Sovák, 1985).

Příčiny laterality zůstávají dodnes předmětem úvah a zkoumání. Ze sledování lidského plodu vychází, že se na vzniku podílejí především genetické vlivy a genové mutace. Na vznik laterality má vliv také nitroděložní prostředí a výše hladiny testosteronu, který ovlivňuje vývoj plodu. Lateralita se tedy vyvíjí již před narozením dítěte (Zelinková, 2015). Jde-li o vrozený základ laterality na podkladě strukturalizace mozkových hemisfér, jedná se o genotyp. Fenotyp naopak představuje výsledek vnějšího tlaku z okolí, který vede k preferenci pravé či levé strany (Křišťanová, 1998). Genotyp je vrozený sklon, vrozená tendence, soubor dědičně zakódovaných možností každé buňky. Fenotyp se realizuje vzájemným působením dědičných činitelů a prostředí. *„Lidské chování má vždy genetickou základnu, ale genetický podklad může jen velmi zřídka operovat nezávisle na okolních podmínkách“* (Drnková, Syllabová, 1991, s. 14).

1.5 Diagnostika laterality

Při testování laterality je potřeba postupovat opatrně a předcházet unáhleným závěrům. Někteří lidé už od raného dětství vykonávají všechny důležité činnosti stejnou rukou, takže o jejich lateralitě nelze pochybovat a speciální testování by bylo zbytečné, jelikož je zcela jednoznačné, která ruka má u nich převahu. Zoche (2006) dále zmiňuje, že pokud si však člověk není jistý, zda je on sám nebo jeho dítě levák, měl by se obrátit na odborníka, který mu pomůže získat jistotu.

Dle Vodičky (2015) je předběžné zjišťování laterality určováno především rodiči ve spolupráci s učiteli mateřských škol. Specializovanou diagnostiku laterality v pedagogicko-psychologických poradnách absolvují jen ty děti, u kterých se rodičům a učitelům z nějakého důvodu nedaří laterality zjistit, v některých případech není lateralita dítěte vyjasněna ještě při nástupu do základní školy. Volemanová (2013) uvádí, že k diagnostikovatelné stabilizaci laterality dochází mezi čtvrtým a šestým rokem života. Vrozená lateralita se však vlivem pravoruké civilizace nemusí vždy jednoznačně projevit navenek. Může se stát, že dítě, které je genotypově levákem, se kvůli prostředí nebo tlaku rodiny (fenotypově) jeví jako pravák.

Čím je dítě starší, tím se jeho lateralita projevuje výrazněji. Při zjišťování lateralit by se mezi sebou měly vzájemně konfrontovat objektivní testy, pozorování a rodová anamnéza dítěte (Křišťanová, 1998).

Jsou-li oba rodiče praváci, je deseti až dvanáctiprocentní pravděpodobnost, že bude dítě levák. Pokud je jeden z rodičů levák, tak vzrůstá pravděpodobnost na dvacet pět procent. U dítěte, které má oba rodiče leváky, se pravděpodobnost blíží k padesáti procentům (Healey, 2002). Ze statistických údajů korelujících s leváctvím vyplývá, že k levoruké menšině patří přibližně jedenáct procent populace a je mezi nimi více mužů, než žen (Bragdon, Gamon, 2006). Zoche (2006) uvádí, že v Americe je až dvanáct procent populace označováno za leváky, v Německu deset procent a v islámských zemích pouze jedno procento, což také souvisí s mírou tolerance vůči odlišnostem v těchto kulturách.

Křišťanová (1998) zdůrazňuje, že komplexní posouzení lateralit je často důležitým momentem pro další vývoj dítěte. Především v souvislosti s nástupem do školy je důležité vědět, kterou rukou bude dítě psát. Mezi prvními dokážou ze subjektivního hlediska posoudit u dítěte lateralitu jeho rodiče. Objektivní diagnostiku mohou zvládnout učitelé mateřských a základních škol. Zaměřit by se měli především na posouzení horních končetin a očí. Ve složitějších a rozporuplnějších případech je vhodné se obrátit na odborníky v pedagogicko-psychologických poradnách. Zoche (2006) zmiňuje, že při zjišťování lateralit mohou také hodně pomoci fotografie z dětství, jelikož se z nich dá vyzorovat sklon k leváctví, přestože rodiče dítěte u něj ani nemuseli tento jev postřehnout.

Slowík (2016) uvádí, že mezi postupy jednoduchého orientačního vyšetření lateralit patří zkouška kreslením a psaním, zkouška stavěním kostek, zkouška navlékáním (je důležité, která ruka vede pohyb), zkouška dominantní dolní končetiny (např. kopnutím do míče), zkouška dominantního oka (např. pohled přes kaleidoskop) a zkouška dominantního ucha (např. při poslechu šumění moře v mušli).

Pro zjišťování lateralit lze využít také rychlotest, pro který není potřeba žádných speciálních pomůcek. Stačí sepnout ruce, vzájemně proplést prsty a zjistit, který palec je nahoře. Leváci obvykle proplétají prsty tak, že nahoře mají levý palec. Další možností je zatleskat rukama a sledovat, která ruka tleská do které. U leváků se většinou výrazněji pohybuje levá ruka do méně hybné ruky pravé (Zoche, 2006).

Test podle Ricka Smitse dokáže levorukost vyjádřit v několika stupních. Za každou odpověď levou rukou je jeden bod. Pokud při vyhodnocení člověk získá 11 nebo 12 bodů, tak se jedná o vyhraněného leváka. 8 až 10 bodů poukazuje na méně vyhraněné leváctví, 5 až 7 bodů představuje nevyhraněnou lateralitu, 2 až 4 body znamenají méně vyhraněné praváctví

a 0 nebo 1 bod vyhraněné praváctví. Jednotlivé úkoly testu vypadají následovně (Smits in Zoche, 2006): Nakreslete květinu. Ve které ruce držíte tužku? Vyhod'te jednou rukou nahoru míč. Kterou rukou míč vyhodíte? Zapalte sirku. Ve které ruce držíte krabičku? Otevřete knihu. Kterou rukou si knihu podpíráte? Vyčistěte si zuby. Ve které ruce držíte kartáček? Podepište se. Ve které ruce držíte propisku? Zameťte podlahu. Kterou ruku máte na držáku koštěte níž? Zatlučte do zdi hřebík. Ve které ruce držíte kladivo? Ukrojte krajíc chleba. Ve které ruce držíte nůž? Hod'te hrací šipku na terč. Ve které ruce držíte šipku? Otevřete pouzdro. Kterou rukou držíte víčko? Provlečte nit uchem jehly. Která ruka se přitom pohybuje?

K diagnostice laterality se při také využívají specializované testy, jejichž výsledkem je tzv. koeficient dexterity (DQ), vyjadřující stupeň vyhraněnosti laterality (Slowík, 2016). V praxi se nejčastěji užívá zkouška laterality od Matějčka a Žlaba (1972), která je sestavena pro psychology, speciální pedagogy, učitele, lékaře a další pracovníky. Lechta (1990) uvádí, že tato zkouška zachycuje především laterality horních končetin a očí, čímž pomáhá diagnostikovat souhlasnou nebo zkříženou laterality oka a ruky. Pro doplnění celkového obrazu laterality jsou zde obsaženy také testy pro dolní končetiny a uši. Zkoušku laterality od Matějčka a Žlaba lze provádět v dětském věku i v dospělosti. Jedná se o variabilní seznam činností v podobě úkonů, které předpokládají účast vedoucího párového orgánu, činností na jemnou a hrubou motoriku, přesnou koordinaci či sílu.

Vyšetřované dítě plní deset jednotlivých úkolů, tzv. zkuškových situací (dávání korálků z krabičky do lahvičky, zasouvání kolíčků, házení míčku do krabičky, silný stisk krabičky, stlačování, sahání si na ucho a nos, vytahování se jednou rukou do výšky, tleskání a navlékání nitě do jehly). Výsledky jednotlivých činností se zachycují do záznamového listu. Pokud dítě pracuje jen pravou rukou, tak se v rubrice P poznačí křížek (x). Pracuje-li rukou levou, značí se křížek v rubrice L. Pokud dítě střídá levou a pravou ruku, tak se v záznamovém listu poznačí křížek do rubriky A. Nakonec se zkuškové úkony zhodnotí vypočítáním kvocientu pravorukosti, označovaném DQ (Dexterity Quotient). Vzorec pro výpočet pravorukosti vyjadřuje v procentech počet pravostranných reakcí. Vypočítává se součtem všech pravostranných reakcí plus polovinou těch, které byly hodnoceny jako nevyhraněné $(P+A/2)$ děleno počtem všech provedených úkonů (n) a násobeno stem. Uvedeným vzorcem lze ve výsledku stupeň laterality vyjádřit následovně (Matějček, 1972 in Křišťanová, 1998):

DQ 100–90 = vyhraněné, výrazné praváctví (P)

DQ 89–75 = méně vyhraněné praváctví (P-)

DQ 74–50 = nevyhraněná lateralita, ambidextrie (A)

DQ 49–25 = méně vyhraněné leváctví (L-)

DQ 24–0 = vyhraněné leváctví (L)

Většina dětí dojde k jasné preferenci do svých šesti let. Účelem testů je pomoci jasněji pochopit, jak mozek pracuje a poznat příčiny a důsledky svých laterálních preferencí (Healey, 2002).

Podle Vodičky (2015) se má při zjišťování laterality postupovat tak, aby dítě nevědělo o tom, že je právě z tohoto důvodu sledováno. Je důležité nevyvíjet na dítě nátlak, protože jinak by mohlo při plnění jednotlivých úkonů cítit povinnost vyhovět okolí, a výsledky by nebyly objektivní. Dítě by se mělo projevovat především svobodně a otázku upřednostňování jedné z končetin vědomě neprožívat. Tak se mohou vytvořit podmínky pro lepší a rychlejší nalezení odpovědi na to, zda je dítě pravák či levák. Také Křišťanová (1998) uvádí několik zásad, které by se měly při diagnostice laterality dodržovat. Je důležité znát všechny konkrétní úkoly, nesdělovat dítěti důvod vyšetření, vhodně dítě motivovat k soustředění se na cíl, vyšetřovat v klidném prostředí a bez přítomnosti jiných osob, posadit nebo postavit si dítě přímo naproti, předem si připravit všechny pomůcky, předkládat různé předměty tak, aby obě ruce měly stejnou příležitost k jejich uchopení, provádět si průběžně záznamy do předem připravených záznamových archů a vyvarovat se rychlých a ukvapených závěrů.

2 SINISTRALITA

Předchozí kapitola nabídla čtenářům základní informace o fenoménu laterality. Následující text představuje leváctví jako takové. Kapitola začíná vymezením nelichotivého pojmu sinistralita, následuje typologie levorukosti a dále je obsah zaměřen na charakteristiku levorukých osobností a typické rysy v jejich chování. Konec kapitoly je věnován potížím, které mnohdy mívají leváci s učením, čtením a psaním.

2.1 Vymezení pojmu

Latinské *sinister* znamená levý a termín *dexter* je překládán jako pravý (Vokurka, Hugo, 2015). Dle Wrighta (2008) měl pojem sinistralita vždy velmi nelichotivé konotace. Protoindoevropský jazyk, z něhož se vyvinula latina, řečtina a většina dalších evropských jazyků, měl výraz pouze pro *pravý*, ale už nikoli pro *levý*. S levou stranou těla se už více než tři tisíce let před naším letopočtem pojilo nějaké tabu. Slovo *levý* se objevilo až v pozdějších jazycích a pojilo se s hluboce zakořeněnými předsudky a diskriminováním. V hindí, který se vyvinul přímo z protoindoevropského jazyka, je levá ruka označována jako *Uta Hánth* neboli ruka špatná. Řecký termín *skaios* představuje jak levou ruku, tak špatné znamení a něco nedobrého (Wright, 2008). Podle Drtilové a Koukolíka (1994) představuje latinské slovo *sinister* jak levostrannost, tak zlověstnost.

Sinister tedy znamená levý ve smyslu neobratný, nejnepříznivý, zvrácený, škodlivý. V angličtině se termín *left-handed* překládá jako levoruký i neobratný. Arabské *šimál* znamená v přeneseném smyslu nešťastný. *Gauche* je francouzsky levý i nešikovný. Také v českém jazyce mnohdy vzbuzuje pojem *levý* záporné představy. O nešikovném člověku se říká, že *má obě ruce levé* nebo že *je na práci levý*. Když se nedaří, tak to může být *vykročením levou nohou*. Nemanželskému dítěti se přezdívá *levoboček* (Drnková, Syllabová, 1991).

Oproti tomu je termín *dexios*, který je překládán jako pravý, příznivý, zdárný, schopný. Řecké *dexiotés* představovalo zručnost a obratnost. *Dexter* neboli pravý znamenalo šťastný, příznivý, zručný, vhodný, obratný. Arabské *jamma* je pravý ve smyslu jít správně, jít pravou cestou. V češtině se používají výrazy *pravé zlato*, *pravý muž*, *pravost rukopisů* a další (Drnková, Syllabová, 1991). *Pravý* je francouzsky *droit* a stejným slovem se označuje také právo a zákon. Německé *rechts* představuje pravorukost, právo a také někoho, kdo má pravdu, zatímco *links* je ruka levá, a navíc slabost (Wright, 2008).

2.2 Formy levorukosti

V závislosti na příčině levorukosti lze rozlišit levorukost **vrozenou, naučenou, patologickou** a tzv. **pseudolevorukost**. Vrozená levorukost je genotypická a patří do ní přeučení i nepřeučení leváci, kteří jsou levorucí od narození (Zoche, 2006).

Naučená levorukost je fenotypická a jedná se o praváky, kteří byli důsledkem úrazu či nemoci donuceni se přeučit na levou ruku (Zoche, 2006). Sovák nazývá tento stav leváctvím z nutnosti. Pokud jde o rozeného praváka, jehož ruka byla vyřazena amputací, zmrzačením nebo například obrnou, nezbývá mu potom jiná možnost, než procvičovat zbývající levou ruku. Vzhledem k tomu, že již není činnostních podnětů z vyřazené pravé ruky, nedochází k rušivým zásahům z druhé mozkové polokoule, a nacvičování druhé ruky tak nemá žádné chorobné následky (Sovák, 1985).

Pseudolevorukost neboli levorukost nepravá se vykytuje velmi zřídka a jedná se o praváky, kteří byli přecvičeni na leváky. Zoche (2006) zdůrazňuje, že důvodem přecvičení v takových případech nebylo poškození mozku nebo nemoc, ale pseudolevorukost mohla vzniknout v dětství například při křečovité sevřené pravé ruce během kreslení a psaní.

V případě patologické levorukosti se jedná osoby, které mají již od narození poškozenou levou polovinu mozku, takže hlavní řídicí činnost přejímá jeho pravá polovina. Healey (2002) uvádí, že termín patologické leváctví byl neuropsychologem Dr. Paulem Satzem zaveden ve snaze odlišit tuto skupinu od geneticky přirozených leváků. *„Termín nevypadá pěkně, ale neznamená nic jiného než to, že dítě je levákem kvůli určité patologické situaci, která se odehrála v raném životě v jeho mozku“* (Healey, 2002, s. 39). Zoche (2006) zmiňuje, že se může jednat o poruchu corpus callosum, který sídlí přesně mezi oběma polovinami mozku a zodpovídá za integraci pravé a levé strany. Dle Sováka (1985) tvoří patologické leváctví zvláštní skupinu, jelikož leváctví není přirozeným výrazem vedoucí polokoule, ale naopak se jedná o následek jejího poškození. Perinatální poškození mozku může být příčinou snížených rozumových schopností a různých dalších poruch, což však neznamená, že by leváctví bylo příčinou těchto poruch, jedná se pouze o jeden z příznaků základního poškození mozku, což potvrzuje také Healey (2002), který uvádí, že tyto děti mohou mít také problémy s učením. Lidé často přisuzují vývojové potíže i problémy s učením jejich leváctví, ale časné poškození mozku způsobuje jak leváctví, tak i problémy s učením.

2.3 Charakteristické rysy leváků

Wright (2008) uvádí několik typických rysů, které se u levorukých osob ve značné míře objevují. Nemusí se vyskytovat úplně u všech, ale každý levák by měl mít nějakou jejich kombinaci. Jedná se o tyto vlastnosti:

- Intuitivnost – u leváků se objevuje zvláštní druh intuice, projevující se v náhledu do situací a v řešení problémů. Jsou schopni překonávat stádia konvenčního myšlení, proniknout k jádru daného problému a přijít s nečekaným a překvapujícím řešením.
- Empatie – schopnost empatie lze pozorovat u leváků, kteří se snaží vstoupit do pravoruké společnosti. „*Někteří leváci obraceli intuici do svého nitra nebo ji abstrahovali do oblasti matematiky či hudby, jiní ji využívali k tomu, aby poznali druhé*“ (Wright, 2008, s. 12).
- Vizualní a prostorová zdatnost – jelikož u leváků často dominuje pravá polovina mozku, mají mimořádné nadání pro vizuální a prostorovou představivost. Tato schopnost může být propojená s velkým matematickým a hudebním talentem a uplatnění lze spatřovat v oblasti umělecké, vojenské i vědecké.
- Laterální myšlení – v případě leváků může jít o umění metafory, schopnost činit neobvyklá spojení a vidět jednu věc z pohledu jiné. Mezi typické rysy levorukých patří dva druhy laterálního myšlení. Prvním typem je myšlení adaptivní, které je založeno na potřebě se adaptovat a figurovat v pravorukém světě, kdy se levák dokáže podobně jako chameleon přizpůsobovat okolnostem. Druhý typ je myšlení transformační, které může představovat zdůrazněnou podobu tvůrčího nadání.
- Horkokrevnost – mnoho leváků má bouřlivý temperament, což by mohlo souviset s tím, že levorukost může být vyvolána působením nadměrné dávky testosteronu v děloze.
- Fantazie – mysl leváků je velice variabilní. „*V některých případech se fantazie stává zrcadlem k nahlédnutí do sebe: je to doslova o tom, že se levá strana dívá vpravo*“ (Wright, 2008, s. 15).

2.4 Sinistralita a specifické poruchy učení

Bragdon a Gamon (2006) zmiňují, že dle statistik leváci oproti pravákům častěji trpí úzkostmi, poruchami učení, ADHD a také se musí častěji potýkat s problémy svého imunitního systému i s autoimunitními potížemi, jako jsou alergie, astma či cukrovka.

Dle Drtilové a Koukolíka (1994) doprovází leváctví vyšší výskyt poruch učení a také mají leváci větší sklon k duševním a tělesným onemocněním. Healey (2002) však zdůrazňuje, že ať

už má dítě jakékoliv laterální preference, není důvod automaticky předpokládat, že bude mít specifické poruchy učení. Každé dítě má své vlastní tempo vývoje, které může být odlišné od ostatních. Přesto je dobré průběžně sledovat, jaké dělá dítě pokroky a případné problémy řešit dříve, než příliš narostou.

Sovák (1966) zmiňuje, že poruchy čtení, psaní a počítání, které se vyskytují u leváků, mají svůj specifický charakter, který je odlišný od vývojových poruch. Dyslexie, dysgrafie, dysortografie či dyskalkulie se vyskytují u praváků i leváků a mohou být způsobeny patologickými změnami v mozku, jež byly získány perinatálně. Poruchy vyskytující se ve spojitosti s lateralitou mají své specifické rysy, dá se jim zabránit, a pokud již vznikly, lze jejich následky správnou metodou výuky čtení a psaní zvládnout.

Nash-Worthamová a Huntová (2015) uvádí, že lateralita je důležitá pro upevnění pevně zakotvené funkce mozku, která se vztahuje ke čtení a psaní. Z tohoto důvodu je dobré vědět, jestli je dítě pravák, levák, nebo má dominantní párové orgány na obou stranách. Zkřížená lateralita (například dominantní používání levé ruky, pravého oka a levé nohy) může zapříčinit jazykové potíže a problémy s hláskováním a opožděným čtením. Dle Volemanové (2013) mají lidé se zkříženou lateralitou větší problémy s učením i s regulací stresu, a proto je důležité usilovat o co největší spolupráci obou mozkových hemisfér a nabízet jim látku způsobem, který jim učení ulehčí. Pomoci může například nabídnutí učební látky auditivně, má-li dítě dominantní pravou mozkovou hemisféru s dominancí levého ucha a pravého oka, ruky a nohy. Pokud má však dítě dominantní levou mozkovou hemisféru s dominancí pravého oka a levého ucha, ruky a nohy, je vhodnější mu nabídnout učební látku hlavně vizuálně. Další možností je nabídnout dítěti učební látku aktivně, pohybem (Volemanová, 2013).

2.4.1 Čtení

Dyslexie je vývojová porucha, při které má dítě obtíže se čtením. Dyslexie se dá speciálními výchovnými postupy zlepšovat a nemusí být při ní nijak postižena inteligence (Vokurka, Hugo, 2015).

Wright (2008) uvádí, že leváci jsou více náchylní k dyslexii, což vysvětluje, proč mnoho slavných leváků vynikalo v nejazykových doménách a věnovalo se matematice, vědě, technologiím či vizuálnímu umění. Dle Slowíka (2016) lze funkční dominanci jedné z hemisfér při procesu čtení využít jako jedno z kritérií při klasifikaci dyslexie. Při pravoemisférovém typu dyslexie se jedná o nedostatečně plynulé a pomalé čtení, při kterém dochází k menšímu množství chyb a nižší míře porozumění čteného textu. Levoemisférový typ dyslexie představuje rychlejší a plynulejší čtení s vyšší mírou

porozumění přečteného textu, ale s větším počtem chyb (Slowík, 2016). Healey (2002) oproti tomu uvádí, že přímé spojení mezi laterálními preferencemi a dyslexií nebylo nikdy jasně prokázáno, přestože se na toto téma ve vědeckých kruzích mnoho spekulovalo. Také Zelinková (2015) uvádí, že odborníci dodnes nedospěli k jednoznačným závěrům, nakolik souvisí laterální preference se vznikem dyslexií.

Podle Healey (2002) se levá strana mozku dyslektiků v oblasti řečového centra (planum temporale) liší od mozku ostatní „intaktní“ populace. Oblast planum temporale se zabývá fonologickými schopnostmi, které umožňují naslouchat řečovým zvukům a chápat je, a proto je velmi důležitá pro rozvoj čtení. Healey dále zmiňuje, že mozek dyslektiků je v oblasti planum temporale buď zcela symetrický, nebo je větší na pravé straně, přičemž u většiny populace bývá tato oblast větší na straně levé. Leváci mají obvykle planum symetrické. *„Vědci věří, že mozek leváků je vrozeně odlišný od mozku praváků, takže nevíme, jestli leváci se symetrickým planem mají opravdu zvýšenou tendenci k dyslexii. Víme ale velmi dobře, že mnoho leváků, kteří mají symetrické planum, umí číst naprosto bezvadně (Healey, 2002, s. 97).“*

Zoche (2006) však zmiňuje, že čtení může být pro leváky záludné například v tom, že levák se intuitivně dívá doprava, což je ve směru své dominantní poloviny mozku. Oči leváků kmitají v minimálních pohybech a stává se, že z právě čteného slova sklouzne jejich zrak doprava, tedy ve směru silnější mozkové hemisféry, a potom skočí znovu doleva na předchozí slovo. V praxi se to projevuje například tím, že čte vpravo se nacházející následující písmeno, zatímco doposud nevstřebal vlevo se nacházející předchozí slovo, čímž může při četbě docházet k překrucování slov a slabik (například sokol = kosol, buchty s mákem = mouchy s bubákem, statistická ročenka = rasistická svačinka). Ze strachu z přeroknutí leváci neradi předčítají nahlas, čtou obecně pomalu a mnohdy si musí přečíst jedno slovo vícekrát, než se jim před očima zobrazí ve správné formě. Janečková (2004) zdůrazňuje určitou závislost mezi zvládnutím pravolevé orientace a čtením, a proto by se mělo dítě včas naučit, kde je vpravo a kde vlevo. Také Sovák (1966) popisuje poruchy při čtení především jako směrové zvraty a sklon k zrcadlovému čtení. Nemusí však jít o důsledek leváctví, ale spíše o překřížení laterality ruky s lateralitou oka. Dle Volemanové (2013) je pro čtení výhodou mít dominantní pravé oko místo levého, jelikož pohyb pravého oka z levé strany je mnohem jednodušší než snaha pohybovat při čtení levým okem zleva doprava.

Zoche (2006) dále zdůrazňuje, že z výše uvedených důvodů leváci velice potřebují láskyplný přístup rodičů, povzbuzování k četbě nahlas, dodávání odvahy číst vlastním tempem a také trpělivé a ochotné naslouchání.

2.4.2 Psaní

Ruční psaní představuje jeden z nejzřetelnějších a nejobvyklejších problémů, který musí levoruké děti zdolávat. Vlivem pravorukých učitelů a současně nepřirozených pozic, do kterých se někdy levoruké děti dostávají, nemusí nezbytné psací dovednosti přijít tak rychle, jako u jejich pravorukých spolužáků (Healey, 2002).

Jak uvádí Křišťanová (1998), vývoj jemné motoriky závisí na funkci nervové soustavy, na osifikaci a růstu kostí i na svalové zralosti. Když se dítě učí psát, dochází v oblasti zápěstí a prstů ke značné svalové zátěži, a jelikož senzomotorická koordinace není ještě plně vyvinuta, ulehčuje si levák způsob psaní přenesením tíže na prsty, které opírá o desku lavice, což velmi zatěžuje palec koordinující jemné pohyby. Pokud nemá levák dostatečně uvolněné zápěstí a chybí mu správné metodické vedení, může u něj vzniknout návyk držení psacího náčiní ze strany nebo shora. Drápovitý způsob psaní bývá spojen se špatným držením těla a ohrožuje mimo jiné vývoj páteře.

Křišťanová (1998) dále zmiňuje, že žák musí dodržovat určité postupy a jeho přirozený směr zprava doleva je nahrazen směrem přirozeným pro praváka, tedy zleva doprava a levák se tomuto směru musí učit a přizpůsobit. Dalším problémem může být i sklon písma, který vyžaduje dobré zvládnutí jemné motoriky, sklon psacího náčiní doleva navíc znesnadňuje levákovi pohled na své písmo a kontrolu napsaného textu. Také Volemanová (2013) uvádí, že psaní bývá pro leváky celkově náročnější kvůli tomu, že se v naší společnosti píše zleva doprava a výhodnější způsob psaní by pro ně byl jako v arabských zemích, tedy zprava doleva.

Synek (1991) upozorňuje na to, že leváci se natolik soustředí na dovednost psaní, tvarování, vykreslování písmen a na správný sklon písma, že jejich pozornosti mohou mnohdy unikat obsahově rozlišovací prvky. Proto ve svém psaném textu častěji vynechávají nebo nesprávně umísťují háčky, tečky, čárky či mohou snáze zaměňovat a vynechávat písmena.

Sovák (1985) spatřuje poruchy psaní u leváků především v nežádoucích návycích, kdy se levorukým žákům ve výuce psaní nedostává správného vedení. Nejčastěji se jedná o nesprávné držení těla i psacího náčiní. Levá ruka se při psaní vytáčí dlaní dovnitř nebo vzhůru, čímž se pero dostává do špatné polohy. Pokud se nesprávným návykům nepředejde včas, tak se stávají zdrojem různých potíží, kdy žák nezvládá zvyšující se nároky na rychlost, nestíhá dokončit diktáty, zůstává pozadu a pod průměrem třídy. Také Zoche (2006) zdůrazňuje, že je důležité, aby bylo levoruké dítě ke psaní správně vedeno. Ruka písacího

leváka nesmí být křečovitě napnutá a sevřená, aby netrpělo zápěstí. Už od začátku by se mělo dbát na to, aby se dítě naučilo správně držet psací náčiní. Jakmile si dítě osvojí špatné držení ruky při psaní, tak pro něj bude velmi těžké si na tento způsob odvyknout.

Loose (2011) radí levákům, aby při se při psaní snažili sedět rovně a papír nepřitahovali příliš blízko k břichu, sešit by měl být položený od středu těla doleva, přičemž pohyb leváka vede zvenčí dovnitř, tedy ke středu těla. Předloktí má ležet na stole, ruka zůstává v přímé linii s předloktím a loket ani zápěstí se nesmí zvedat nebo ohýbat. Doporučuje se volit co nejširší linkování sešitu. Mezi další metodické pokyny pro leváky patří pořízení a používání speciálního plnicího pera s kulatou špičkou nebo jednorázového pera Tornádo. Pohyb při psaní musí mnohem silněji vycházet z prstů, aby se zabránilo rozmazávání právě napsaného textu. Pokud se levák ani přes uvedené pomocné prvky nenaučí psát, může se jednat o dítě s oboustrannou poruchou jemné koordinace či dysgrafií, což je specifická porucha grafického projevu.

Leváci potřebují věnovat nácvičku psaní více času a úsilí, pokud chtějí dosáhnout plynulého písma. Držení těla a pohyby při psaní by měl učitel ukazovat dítěti levou rukou, zatímco sedí vedle něj. Je důležité pamatovat i na to, že u levorukých dětí se obtížněji vytváří návyk sklonu písma doprava, proto by mělo být tolerováno, pokud je jejich písmo stojaté. (Loose, 2011).

„Správně psát – tak, aby to člověka neunavovalo, jeho ruka nebyla křečovitě sevřená, nerozmazával si napsané a ještě mohl právě vytvořený text číst – to je náročný proces, který vyžaduje určitý cvik. Ovšem – koneckonců i praváci se museli naučit psát“ (Zoche, 2006, s. 115).

3 SINISTRALITA V MINULOSTI

Minulá kapitola se zabývala termínem sinistralita a seznámila čtenáře s osobností a jednáním leváků. Obsah následující kapitoly plynule navazuje na předchozí text a je zaměřen na historické pojetí a přístup k levorukosti.

Po úvodní části, která se věnuje pověřivým historickým představám o levácích, následuje výčet významných levorukých osobností, které v minulosti vynikly v nejrůznějších odvětvích. Další část textu lze považovat za stěžejní, jelikož se zabývá násilným přeučováním leváků na používání pravé ruky, které bylo v minulosti běžnou součástí výchovy a vzdělávání. Je zde uveden seznam důsledků, které s sebou může nést potlačování přirozené laterality dítěte, a rovněž informace o možnosti zpětného návratu ke psaní levou rukou.

3.1 Historické představy a předsudky

„Po tisíce nebo desetitisíce let vštěpovaly různé kulty a různá náboženství svým členům pevnou víru, že jen pravá ruka je správná a oprávněná rozhodovat o pravdě a právu“ (Synek, 1991, s. 18).

Leváci bývali předmětem strachu a pohrdání, přestože se v historii lidstva vyskytla spousta levorukých géniů, umělců a sportovců. Lidé považovali leváky za podřadné, neohrabané, zlověstné a nešťastné. V buddhismu je levá cesta špatnou cestou, která nevede k osvícení. Také ďábel je nejčastěji prezentován jako levoruký. V nejstarších divadelních hrách vycházeli bídáci na jeviště vždycky z levé strany. V sedmnáctém století byly ženy obviněné z čarodějnictví veřejně svlékány a zkoumány, přičemž znaménka na levé straně těla obviněné byly považovány za důkaz viny (Healey, 2002). Také Wright (2008) se zmiňuje o tom, že po celou dobu lidské historie zažívali leváci diskriminaci. Byli upalováni jako čarodějnice, ruce jim byly přivazovány za záda a potencionální partneři s nimi dokonce odmítali uzavřít manželství.

Zoche (2006) zdůrazňuje, že specifického významu nabýval postoj k levé a pravé straně především vzhledem k dlouhodobé tradici křesťanství v západních zemích. Z určitých biblických výroků a pasáží je pravá strana vnímána jako pozitivní, neboli místo po pravici Boží. Také Synek (1991) potvrzuje, že křesťanství zaujalo k levorukosti zásadně odmítavé stanovisko, protože pravostrannost byla spojována s vidinou ráje a trvalé blaženosti, kdežto levá strana byla uváděna do souvislosti s ďábelským peklem a věčným zatracením.

Levorukost bývala zapovězená po dlouhá staletí. Ve starém Japonsku bylo leváctví ženy dokonce důvodem k rozvodu. Také v nacionálně socialistickém Německu se objevovalo

hanobení leváků a byly vypracovávány studie, které měly zkoumat vzájemný vztah mezi duševním rozpoložením při homosexualitě a levorukostí. V USA bývala po dlouhou dobu zavedena ohlašovací povinnost pro leváky, v důsledku které začal počet leváků v zemi rapidně klesat (Zoche, 2006).

Synek (1991) uvádí, že důsledná pravostranná kontrola byla uplatňována v oblasti náboženství i vzdělávání. Přesto lze v archívech a muzeích objevit nástroje a staré zbraně vyrobené pro levoruké a na obrázcích a sochách je vyobrazen i levoruký faraón. Přestože byla za společenskou normu považována pravorukost, projevy levostrannosti se dalo záměrně využívat například v bojích, kde byli uznáváni za rovnoprávné. Dle Wrighta (2008) měli leváci v boji s praváky určité výhody, jelikož většina protivníků očekávala útok pravou rukou a nebyli připraveni bránit se úderu zleva.

V průběhu lidských dějin existovalo několik vzácných výjimek a pozitivních pohledů na levorukost. Healey (2002) se zmiňuje o tom, že Inkové své leváky uctívali a příslušníci severoamerického kmene Zuni věřili tomu, že jim levorukost přináší štěstí.

K významu levé a pravé strany se pojí spousta pověr a předsudků. Zoche (2006) popisuje například to, jak pověřiví lidé léčili rýmu. Proti rýmě jim pomohlo, když si třikrát přičichli k punčoše, kterou měli na levé noze. Existuje také mnoho pověřivých představ, že leváci mají větší sklony ke kriminalitě, přestože neexistuje žádná odborná studie o tom, zda je v populaci podíl trestaných leváků skutečně vyšší než podíl praváků. Podobné představy lze vyčíst také o křivých přísahách, při kterých přísahající schovává levou ruku do kapsy nebo se levou rukou dotkne knoflíku na svém kabátě. Přísaha, která je skládaná levou rukou, bývá v některých krajinách považována za neplatnou.

Healey (2002) uvádí, že zvyk zapínat ženské šaty na opačné straně než šaty mužské vznikl v době, kdy se šlechtičny nechávaly oblékat svými pravorukými služebníky. Dále se zmiňuje o nošení snubního prstenu na levé ruce. Tento zvyk zavedli Řekové a Římané, kteří údajně nosili prsteny, protože chtěli být chráněni před zlem, které bylo spojováno s levou rukou. Odlišná teorie připisuje zvyk starým Egyptanům, kteří vycházeli z faktu, že je levá ruka blíže k srdci, přestože je méně výkonná.

Ve staré indické kultuře i u některých afrických kmenů bylo tradicí přesně určováno, která ruka má vykonávat určité činnosti. Pravá ruka sloužila k držení zbraně, levá ruka byla určena například k objímání ženy (Drnková, Syllabová, 1991).

Na pověřivé představy o leváctví se dnes lidé dívají vzhledem k racionalismu moderní doby spíše jako na absurdní předsudky a nesmysly (Zoche, 2006). Přestože většina výše uvedených mýtů zmizela, existují ještě některé, které přetrvávají v lidské mluvě i v postojích

a mají často tak jemné podoby, že si je lidé mnohdy ani neuvědomují. Určité hluboce zakořeněné předpojatosti jsou v řeči běžně používané, aniž by lidé uvažovali o jejich významu. Healey (2002, s. 16) to vystihl následovně: *„Když má někdo obě nohy levé, sotva vyhraje soutěž o nejlepší tango večera. Podobně, když má někdo levé obě ruce, nebo když je celkově levej. Ale pravý je...prostě pravý. Co víc by někdo mohl chtít než být pravý. Opravdu?“*

3.2 Levorucí géniové

Proti spojování leváctví s neobratností svědčí především výkony leváků, kteří se proslavili v nejrůznějších odvětvích. Leváci mohou vyniknout ve sportu, kde se leváctví projevuje dokonce jako výhoda, jelikož ztěžuje hru pravorukému soupeři. Je mnoho levorukých atletů, vrhačů, šermířů, košíkářů, tenistů, stolních tenistů a dalších sportovců, kteří se svými výkony zcela vyrovnávají pravákům nebo je dokonce v mnohém předčí (Drnková, Syllabová, 1991). Wright (2008) se zmiňuje o tom, že se hra leváků soupeřům předvídá obtížněji, jelikož při ní zavládají jiné úhly, což představuje pro levoruké sportovce velkou výhodu. Kdyby se však k levákům řadilo příliš mnoho lidí, tato zásada nečekanosti by samozřejmě zmizela.

Leváci vynikli také na poli výtvarného umění. Architektura je jednou z profesí, kde lze nalézt neobvykle mnoho leváků, jelikož dobré vizuální a prostorové vnímání je v tomto odvětví velkou výhodou (Wright, 2008). Leonardo da Vinci byl všestranný levoruký génius renesančního období, své poznámky si psal levicí a často dokonce zrcadlovým způsobem. Jeho portrét Mony Lisy byl rovněž malován levou rukou. Podle jeho plánů bylo vystavěno levotočivé schodiště zámku v Blois (Drnková, Syllabová, 1991). Podle Sováka (1985) byla obdivuhodná též moudrost a pedagogická vyspělost jeho učitelů, kteří dokázali rozpoznat souvislost jeho nadání s levorukostí. Raději trpělivě luštili jeho zrcadlové písmo, než aby narušili jeho leváctví a tím nešetrně zasahovali do rozvoje jeho vloh. Jeho levorukost tedy nebyla opravována ani výchovou, ani jeho vlastní vůlí. Také významný sochař a malíř Michelangelo Buonarroti tvořil své plastiky a obrazy levicí. K dalším známým levorukým umělcům se řadí například Rafael, Hans Holbein či český malíř Jiří Trnka (Drnková, Syllabová, 1991).

Wright (2008) uvádí, že v dějinách úspěchů lidstva se často hovoří o levácích, kteří se nebáli riskovat. Vojenští géniové Alexandr Veliký nebo Napoleon riskovali v bitvách a profitovali ze svých schopností vymýšlet překvapující strategie na bojišti, Nietzsche

riskoval intelektuálně a například levoruká Jana z Arku byla také velmi odvážná a riskující osobnost.

Historie překypuje příklady úspěšných, tvůrčích, silných a výjimečných leváků. Spadají zde herci, hudebníci, politici, malíři, vědci, sportovci i spisovatelé (Healey, 2002). Také Drtilová a Koukolík (1994) uvádí, že mezi leváky je větší počet výtvarníků, hudebně nadaných jedinců, matematiků, architektů a profesionálních sportovců.

Mezi významné levoruké osobnosti patří například Isaac Newton, Albert Einstein, Julius Caesar, I. P. Pavlov, Bill Gates, Mahátma Gándhí, Královna Viktorie, Alan Turing, Ludwig van Beethoven, Henry Ford, Lewis Carroll, George Bush, Bill Clinton, Marie Curie, Paul McCartney, Mark Twain, Charlie Chaplin, Martina Navrátilová, Alfons Mucha a mnoho dalších (Wright, 2008).

3.3 Potlačovaná levorukost

„Všechno plyň od sebe samo, buď násilí vzdáleno věci!“ (Komenský in Sovák, 1985, s. 114)

Až do 70. let minulého století nebylo výjimkou přecvičovat levoruké děti k používání pravé ruky. Je známo, že tento násilný postup vedl k neurotickým a dalším poruchám. V dnešní době je již pohled na sinistralitu od mnoha dřívějších předsudků oprostěn, k čemuž zajisté přispěly informace o slavných historických i současných levorukých osobnostech (Slowík, 2016).

Podle Volemanové (2013) je podpora přirozené laterality u dětí velmi důležitá, jelikož přeučováním potlačovaná laterality narušuje souhru dominantní a nedominantní mozkové hemisféry. Zoche (2006) uvádí, že je zřejmé, jak rušivě zasahuje přeučování laterality do mozkových procesů. Pro lidský mozek představuje překážku přinejmenším to, že přeučovaný levák je nucen nasazovat mnohem více energie než ten, kdo má svobodu přirozeně používat končetinu, která jeho naturelu vyhovuje. Přeučováním dochází k trvale zvýšenému nasazení sil a energie, což vede k určité křečovitosti v projevu a prožívání leváků. Dle Healey (2002) se děti rodí s určitou organizací mozku a snaha změnit jejich stranové preference může vést ke zmatku a mnoha dalším problémům. Hlavním zájmem rodičů a pedagogů by neměla být snaha dítě přecvičit na praváka, ale naopak vytěžit maximum z jeho přirozených voleb. *„Rozvíjením přirozené laterality se u dítěte podporuje rozvoj jeho řeči, tudíž i rozvoj abstraktního myšlení, tedy i poměr k vědě a umění a v neposlední řadě vytváření mravních hodnot. To znamená, že u dítěte s rozvojem přirozené laterality připravujeme podmínky pro*

rozvoj jeho nejvyšších lidských hodnot. Když u rozeného leváka potlačujeme rozvoj jeho vedoucí levé ruky, potlačujeme tím i rozvoj jeho nejvyšších kvalit“ (Sovák, 1966, s. 35).

3.3.1 Následky přeučování laterality

Sovák (1985) zdůrazňuje, že přecvičováním levorukosti vznikají u dětí různé poruchy, které mohou být zjevné či skryté. Potlačování přirozené laterality narušuje nejen osobnost dítěte, ale také jeho vztahy ke škole a dalšímu společenskému prostředí. Vyřazením obratnější ruky se potlačuje motorika dítěte a tím i jeho výkonnost a chuť k práci. *„Zdá se, že u vrozených leváků, přeorientovaných na zdánlivě pravoruké, zůstává natrvalo levá ruka se svými samovolnými pohyby důležitým klíčem k citovému i myšlenkovému uvolnění a uklidnění“ (Synek, 1991, s. 157).*

Přeučování je u dítěte obvykle doprovázeno pocity viny a úzkosti. Násilné přeučování leváků na praváky může vést k poškození řeči i intelektu (Drtilová, Koukolík, 1994). Podle Sováka (1985) souvisí s rozvojem činnosti vedoucí ruky také rozvoj řeči a myšlení, přičemž potlačování vedoucí levé ruky zasahuje rovněž do rozvoje čtení, psaní, řeči i rozumových schopností. Jedná se o potlačování přirozených sklonů dítěte, kterému se dítě brání. V důsledku projevoování odporu mohou u dítěte vznikat nežádoucí povahové rysy i nesprávný postoj k vychovatelům a celé společnosti. Důsledky přeučování tedy postihují oblast motorickou, rozumovou i charakterovou.

Zoche (2006) uvádí seznam přímých a nepřímých důsledků, které mohou vzniknout vlivem přecvičování leváka na pravou ruku. Mezi možné přímé důsledky přeučování patří především:

- poruchy paměti při vyvolávání naučených obsahů
- poruchy koncentrace a rychlá unavitelnost
- potíže při čtení a psaní
- poruchy jemné motoriky
- nejistota při rozlišování pravé a levé strany
- poruchy řeči

Na základě přímých důsledků mohou vzniknout následující druhotné důsledky (Zoche, 2006):

- nejistota
- pocity méněcennosti
- stahování se do ústraní
- kompenzace nadměrnou snahou o výkonnost

- vzdorovité a hádavé chování
- nepřírozená snaha imponovat
- noční pomočování
- kousání nehtů, neurotické a psychické symptomy
- citové problémy

Dle Sováka (1985) záleží také na tom, jak silného stupně leváctví bylo, v jakém období se s přecvičováním začalo a jakým způsobem se konalo. Pokud se přecvičování provádí drsnými či násilnými metodami, tak se v jednání dítěte objevují kromě vyvolaných poruch a potíží také obranné postoje a až neurotické reakce. Čím silnější byl stupeň levorukosti, tím horší jsou následky jejího potlačování. V některých případech však rodiče dítěte nerozpoznají jeho skutečnou lateralitu a neuvědomují si, že dochází k jeho přeučování (Drnková, Syllabová, 1991).

Levoruké dítě, které bylo přeučované k používání pravé ruky v raném věku, se k následkům přecvičování většinou nehlásí. Příznaky a příčiny svých problémů a poruch hledá v jiných okolnostech nebo v sobě samém. Dítě přeučované v předškolním věku vnímá zřetelněji potlačování své osobnosti a dovede se bránit. Pokusy o potlačování leváctví bývají provázeny někdy až bouřlivými příznaky, které signalizují, že ve výchově není něco v pořádku a pokud se v tomto období s přecvičováním přestane, příznaky vymizí a další vývoj dítěte probíhá nerušeně. Také levoruké dítě školního věku obvykle snáší nucené potlačování svého leváctví těžce. V tomto období se dítě učí psát a nácvik pravorukého psaní představuje hrubý zásah do souhry obou mozkových hemisfér a závažnost vzniklých následků může poznamenat dítě na celý život. Oproti tomu levák dospělého věku se dokáže pravorukému prostředí přizpůsobovat velmi dobře a je důležité vědět, že při tom nehrozí poškození jeho osobnosti, jelikož funkce dominantní hemisféry jsou již pevně stabilizované. Tím, že si dospělý levák v pravorukém prostředí procvičuje používání nevedoucí ruky, nabývá vyššího stupně zdatnosti (Sovák, 1985).

Zoche (2006) zdůrazňuje, že ne každý přečený levák vykazuje výše uvedené symptomy a současně ne každý, u něhož se tyto příznaky vyskytují, je přecvičený levák. Za negativní důsledky přeučování lze považovat pouze ty symptomy, u kterých existuje přímá souvislost s přeučováním.

3.3.2 Poruchy řeči

Řeč představuje jeden z nejmohutnějších nástrojů myšlení a vzdělávání, a proto je u každého dítěte důležitý její časný a plynulý vývoj. U vrozených leváků je důležité nezasahovat do přirozeného motorického vývoje omezováním činnosti levé ruky, jelikož směrové změny v pohybovém vývoji mohou mít přímou souvislost s narušeným vývojem řeči (Synek, 1991). Také Sovák (1985) zdůrazňuje, že během vývoje dítěte se upevňují na vedoucí polokouli v mozku ústředí pro řeč. V období, kdy se tato ústředí vyvíjí, je i řeč snadno zranitelná. Vzhledem k tomu, že se vývoj řeči váže na rozvoj obratnosti vedoucí ruky, je důležité vedoucí ruku podporovat.

Podle Lechty (1990) je násilné přeučování leváků na používání pravé ruky jednou z příčin narušení komunikačních schopností. Jedná se především o koktavost a opožděný vývoj řeči. Mezi příčiny narušených komunikačních schopností a špatné výslovnosti může patřit také překřížená či nevyhraněná lateralita, a proto patří vyšetření laterality k základním úlohám logopedické diagnostiky. Podle Vodičky (2008) je násilné přeučování leváků na praváky spojené s mnoha negativními dopady, mezi které patří koktání, zadržávání řeči, ztráta zájmu o učení a další poruchy.

Sovák (1985) sledoval, za jakých podmínek se u dětí s různým typem lateralit rozvíjí řeč a uvádí, že leváci, kterým se nedostalo správné výchovy, jsou v jisté nevýhodě a jejich řeč je vlivem srážek s pravorukým prostředím více křehká a zranitelná. Proto je výskyt poruch řeči mezi leváky vyšší než u praváků.

Synek (1991) zdůrazňuje, že ovládnutí řeči je důležitým krokem k funkční asymetrii mozku a řeč by se svou přesnou uspořádaností neměla být natrvalo ukládána v obou hemisférách, jelikož zrcadlové záznamy řečových řad mohou být zdrojem nejistot a zmatek ve vlastním mluvním projevu i při porozumění řeči druhých. Dle Sováka (1985) místo jednoho celistvého řídicího ústředí pro řeč, které je tvořeno na vedoucí polokouli, vzniká v důsledku přeučování levorukosti další vedlejší ústředí ve druhé hemisféře, čímž může docházet k nepříznivému působení a rušivým či tlumivým zásahům do výkonu řeči. Jde-li o působení tlumivé, tak se vývoj řeči značně opoždí a děti začínají mluvit až kolem třetího roku a později, přičemž nesprávně vyslovují a jejich řeč je mnohdy nesrozumitelná až patlavá (Sovák, 1985). Mezi přeučovanými leváky se vyskytují tři až pětileté děti, které stále ještě nemluví a zůstávají ve vlastním řečovém vývoji na úrovni jednoletých, což může souviset s předčasným výchovným pravorukým nátlakem ve střetu s určitými projevy vrozeného leváctví (Synek, 1991).

Sovák (1985) zdůrazňuje, že mezi dětmi s opožděným vývojem řeči je více než polovina přecvičovaných leváků podobně jako u dětí, které koktají. Koktavost může vzniknout u přecvičovaných leváků vlivem rušivého působení a srážek mluvních popudů z obou mozkových hemisfér. Děti se rodí s určitou organizací mozku a snaha okolí změnit jejich preference přecvičováním dítěte působí zmatek, který může vést k frustracím, zadržávání v řeči a koktavosti (Healey, 2002). Také Drtilová a Koukolík (1994) uvádí, že na vzniku koktavosti se výrazně podílí stranová nevyhraněnost a s ní související odlišný vývoj řečové mapy. Důležitým faktorem vzniku koktavosti může být rovněž psychické rozpoložení jedince.

Koktavost může vzniknout z mnoha různých příčin. Pokud je příčinou přecvičování leváka na pravou ruku, tak se může plynulost řeči značně zlepšit tím, že se s přecvičováním přestane (Sovák, 1966).

„Na jedné straně je jisto, že poruchami řeči trpí nepoměrně více leváků než praváků. Na druhé straně je nutno přiznat, že velké procento leváků poruchami řeči vůbec netrpí a svou řeč se naučilo dokonale ovládat. Z toho vyplývá, že příčinou porušené řeči není samo leváctví, nýbrž okolnost, že leváctví bylo potlačováno“ (Sovák, 1985, s. 43).

3.3.3 Návrat k levé ruce

Otázka zpětného přeučení v sobě zahrnuje nejen návrat k psaní levou rukou, ale i k dominantní polovině mozku. Zpětné přeučení tedy opět představuje zásah do procesů a funkcí již přeorganizovaného mozku. To, že začne přeučení levák psát znovu svou levou rukou, může vést k psychickým či psychosomatickým problémům a dalším negativním průvodním jevům. V takovém případě je vhodné vyhledat odbornou psychoterapeutickou pomoc a vedení. Proto je zpětné přeučení doporučováno jen ve zcela konkrétních případech a v závislosti na tom, zda bude okolí znovu akceptovat danou osobu jako leváka a současně lépe reagovat na jeho jinakost (Zoche, 2006).

Podle Sováka (1966) rozhodují pro návrat k levé ruce u již přecvičených leváků především zjištěné důsledky přecvičování a příčinná souvislost vzniklých poruch s přecvičováním. Jsou-li vzniklé potíže a poruchy známkou toho, že stupeň levorukosti je silnější než požadavky prostředí, pak je vhodný zpětný převod dítěte k levorukému psaní. Nejvhodnější variantou je vrátit se k levorukým činnostem co nejdříve, jelikož čím dříve se koná návrat k vrozeně vedoucí levé ruce, tím je to metodicky snazší včetně trvalejších a lepších výsledků. Důležité však je odborné zhodnocení následků přecvičovaného leváctví a pozitivní postoj rodičů i samotného dítěte, které se chce k levorukému psaní vrátit. Mezi okolnosti, za kterých není návrat k levorukosti vhodný, patří například již navozený odpor k levorukému psaní ze

strany rodičů a učitelů. Také u žáků podprůměrných by mohla změna navozených pravorukých stereotypů snížit zájem o zlepšení školního prospěchu s vidinou horšího výkonu a dalších možných neúspěchů. Vždy je důležité pečlivě zvážit, zda zpětný převod a změna naučených stereotypů dosavadní potíže ještě nezhorší.

Zoche (2006) považuje za vhodnější možnost přečovaným levákům doporučit, aby své přeučení jednou provždy akceptovali a snažili se z něj získat to nejlepší. S následky přeučení se lze vypořádat například tím, že se člověk dokáže vnitřně vyrovnat se skutečností, že je přeučení levák, najde si své místo ve společnosti, akceptuje se bezpodmínečně i se svými chybami a nedostatky, využívá svých silných stránek a pozitivních charakterových vlastností a naučí se s přeučením plnohodnotně žít.

4 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ LEVORUKÝCH DĚTÍ – SOUČASNÝ SYSTÉM

Předchozí kapitola charakterizovala problematiku levorukých osob v minulosti a seznámila čtenáře s historickým přístupem k levákům a pohledem na vzdělávání levorukých dětí. S výchovou a vedením leváků v dřívějších dobách úzce souviselo nucené přeučování na pravou ruku, které s sebou přineslo mnoho negativních dopadů, kterými se mnohdy závažně podepsalo na osobnosti a zdárném vývoji levorukých dětí.

Následující text se zabývá především podporou přirozené laterality dítěte v současné společnosti. Tato poslední kapitola pojednává o výchově a vzdělávání levorukých dětí v dnešní době a o tom, jaké mají dnes leváci v rodinách i ve školách možnosti, podmínky a pomůcky. Zabývá se inkluzivním přístupem k levákům, přičemž zdůrazňuje úlohu rodičů a učitelů, jejich informovanost, tolerantní přístup a důležitost vzájemné spolupráce.

4.1 Výchova v rodině

„Dejte svému dítěti jasně najevo, že je naprosto normální, když používá k danému úkolu jinou ruku než vy. Pomozte mu pochopit, že je v pořádku, když píše levou a další úkoly vykonává pravou rukou, pokud mu to tak vyhovuje. A co je nejdůležitější, uče své dítě důvěřovat vlastním instinktům“ (Healey, 2002, s. 57–58).

Vzhledem k tomu, že výchova by měla začínat v rodině, potřebují rodiče jasně znát, jak ke svému levorukému dítěti přistupovat. Mělo by jim být jasné, že leváctví je přirozený jev, který není potřeba skrývat či jakkoli potlačovat. K veškerým projevům levorukosti je nutno přistupovat přirozeně, jelikož vrozená obratnost by se měla podporovat a nikoli omezovat, ať už jde o leváctví nebo praváctví. Velmi důležitá je také jednota výchovného působení v rodině a v mateřské či základní škole a spolupráce školy s rodinou. Proto je užitečné a vhodné, aby se levák už v rodinném prostředí připravoval na vstup do školy (Sovák, 1985).

Mezi hlavní zásady a doporučení pro rodiče patří především přirozené vedení dítěte se sklonem k leváctví a podpora jeho vrozené laterality. Rodiče by měli znát negativní důsledky přeučování leváků a nezatajit u svého dítěte sklon k leváctví. Současně by se rodiče měli prostřednictvím knih, učitelů či jiných odborníků seznámit se základními postupy při kreslení a psaní levou rukou. Musí například naučit dítě správně držet tužku, dbát na vhodný druh psacího náčiní, dodržovat zásady správného držení těla a sklonu sešitu, nenechávat dítě přepisovat příliš dlouhý text, dodržovat krátké přestávky a nevyvíjet na dítě při kreslení

a psaní žádný nátlak (Křišťanová, 1998). Při kreslení a psaní je vhodné doma umožnit dítěti pracovat ve větším prostoru, protože se potřebuje volně pohybovat a hledat vyhovující pozici. Psací potřeby i papíry by měly být uloženy před dítětem uprostřed, aby si je mohlo libovolně brát a používat tou rukou, kterou samo chce. Velká psací plocha či tabule v dětském pokoji umožní dítěti zapojovat kromě svalů prstů i větší pažní svaly a zlepšovat svou zručnost i grafomotorické schopnosti (Healey, 2002).

Aktivita vrozeně vedoucí ruky se má podporovat a neomezovat už od doby, kdy se dítě začíná projevovat jako levák, což může být již ve velmi útlém věku, když dítě začíná živelně sahat po jídle a po hračkách svou dominantní rukou (Sovák, 1985). Rodiče by měli svou úlohu spatřovat v pozorování spontánních projevů laterality dítěte, ale zároveň je důležité nečinít ukvapené závěry, jelikož ve vývoji laterality se v útlém věku mohou střídát různá období. Přednostní užívání jedné končetiny se někdy zřetelně projeví až kolem čtvrtého roku života a do té doby někdy dítě používá více svou levou ruku, jindy zase pravou, anebo ruce střídá (Drková, Syllabová, 1991). Také Sovák (1966) zmiňuje, že některé děti zůstávají v přednostním užívání jedné končetiny dost dlouho nerozhodné, a tak celkem nepravidelně střídají pravou a levou ruku. V takovém případě by měli rodiče vyčkat na to, jak se bude dítě projevovat v dalším období. Dítě by vždy mělo dostávat hračky, lžice, pastelky a další předměty zepředu tak, aby po nich mohlo sáhnout stejně výhodně libovolnou rukou.

Healey (2002) uvádí, že pokud rodič nesdílí s dítětem stejnou stranovou orientaci, měl by se snažit názorně ukazovat činnosti levou rukou, anebo využít nějakého leváka z okolí. Levák, který pozoruje pravorukého rodiče, vidí některé činnosti obráceně, což pro něj představuje určité komplikace. Proto je při zavazování tkaniček či používání příboru vhodnější se posadit naproti dítěti a obrátit se k němu obličejem, aby mohlo pozorovat zrcadlově, a tudíž správně kopírovat pohyby.

Pro budování a upevňování emocionálních základů leváka je přínosné, když rodiče v dítěti podněcují zájem o levorukost například vyprávěním o slavných levácích, kteří vynikali ve sportu, hudbě, umění, vědě i politice. Zároveň by rodiče měli ujistit své dítě o jeho kvalitách a vlastnostech a mluvit s ním také o tom, jak se vyrovnat s kritikou. Je důležité nevytvářet zbytečnou nervozitu a stres a vysvětlit dítěti, že je naprosto v pořádku požádat o pomoc, když cítí, že je například ve škole něco v nepořádku, nebo když má potíže se zvládnutím vybavení či pomůcek (Healey, 2002). Sovák (1985) však upozorňuje na to, že pro další povahový růst dítěte by mohlo být na škodu, kdyby rodiče věnovali jeho levorukosti až přehnaný zájem a příliš mnoho pozornosti. Dítě stačí ujistit o tom, že každý pracuje rukou, kterou má obratnější, někdo levou a jiný pravou. Levorukost by se rozhodně neměla stát coby nedostatek

či přednost centrem pozornosti celé rodiny, ale měla by být podporována a pojmána zcela přirozeně, jako obvyklý jev.

Také Healey (2002) doporučuje rodičům, aby dovolili svému dítěti růst a rozvíjet se tak přirozeně, nakolik je to jen možné. Děti jsou velmi učenlivé a k žádoucím pokrokům mnohdy postačí jen to, aby dostávaly od svých rodičů dostatek správného vedení, podpory a lásky. „*Pokud budete své dítě podporovat a vést, naučí se myslet na sebe jako na něco zvláštního a začne pocítovat hrdost, kterou by měly cítit všechny děti*“ (Healey, 2002, s. 57).

4.2 Pomůcky pro leváky

Synek (1991) se zmiňuje o tom, že již v období první republiky začal vyvážet podnik Koh-i-noor do anglosaských zemí zvláště upravená malá pera pro levoruké pisáře. V muzeích existují rovněž důkazy o tom, že již ve Velkomoravské říši se vyráběly bronzové srpy pro leváky.

Levoručí lidé se musejí při každodenních činnostech potýkat s nejrůznějšími problémy. Například nůžky mívají nesprávně tvarovanou rukojeť, otvíráky konzerv, škrabky na brambory, šicí stroje, naběračky se žlábkem pro snadnější nalévání a mnoho dalších předmětů bývá pro leváky téměř nepoužitelných. Nože bývají nabroušené na špatnou stranu, a tak se mohou levou rukou snadněji pořezat. Rovněž propisky upevňované na řetízku poštovních přepážek a myši na pravé straně klávesnice levákům mnohdy komplikují práci. Dobrou zprávou je, že v dnešní době již existuje mnoho výrobků v provedení i pro leváky (Zoche, 2006). Healey (2002) uvádí, že pokud je dítě levák, existuje mnoho způsobů a pomůcek, které mu mohou usnadnit inklinaci, aby jeho každodenní život nebyl tak obtížný. Domácí a školní potřeby, nůžky, pravítka, násadky na pero jsou v současnosti snadno dostupné.

Kromě psacích potřeb, nůžek a škrabek na brambory se jedná například také o zbraně, zahradní náčiní, golfové hole, hokejky, hudební nástroje, počítačové klávesnice, odměrky, vývrtky, naběračky, bumerangy, sady pro manikúru a další (Zoche, 2006). Rodiče mohou rovněž domácí prostředí uzpůsobit tak, aby bylo pro leváka příjemné a s co nejmenším rizikem zranění a nehod (Healey, 2002).

Zoche (2006) spatřuje možnou nevýhodu výše zmíněného zboží v tom, že člověk tyto předměty objeví někdy až příliš pozdě, bývají dražší než jejich pravoruká verze, praváci s nimi nedokážou zacházet, a proto je třeba mít v domácnosti leváků a praváků vše dvakrát. Vodička (2008) uvádí, že pouhý zlomek leváků uvedené pomůcky využívá a kupuje si je znovu. Z celého sortimentu nabízených pomůcek používá přibližně třetina leváků

oboustrannou škrabku a asi pětina má nůžky pro leváky, přičemž ostatní pomůcky bývají kupovány a používány jen ojedinele. Přestože jsou na trhu dostupné, leváci je nevyhledávají. Pokud se naučí manipulovat s nástroji pro praváky, což pro ně představuje jednodušší a levnější řešení, už nevidí důvod to měnit. V přistoupení na pomůcky spatřuje mnoho leváků nutnost celoživotně se soustředit na svou levorukost, neustále se zkoumat a porovnávat s praváky. Dalším důvodem odmítání pomůcek je jejich působení mimo domácnost nebo pracoviště. V takových případech by si museli leváci vlastní pomůcky nosit neustále s sebou, což je nepohodlné a mnohdy nemožné. Proto většina leváků volí raději možnost přijmout svět orientovaný na pravou ruku, přizpůsobit se mu a nežít mimo něj. „*Nůžky pro leváky nemám, nechce se mi je pořád nosit na provázku kolem krku, abych byl vybaven pro všechny případy*“ (Vodička, 2008, s. 86).

Dle Healey (2002) je i přesto důležité nepodceňovat důležitost přiměřených pomůcek a výbavy, jelikož investice do nástrojů může být pro leváka významnou pomocí. „*Když se vyzbrojíte znalostmi, trpělivostí a láskou, budete moci hrát aktivní roli v rozvoji a růstu svého dítěte. Můžete mu vytvořit předpoklady, které jsou třeba k šťastnému a úspěšnému životu*“ (Healey, 2002, s. 25). Leváci očekávají od rodičů, učitelů a dalšího blízkého okolí pomoc a vysvětlení, jakým způsobem provádí praváci různé běžné činnosti a jejich stranově obrácené předvedení. Potřebují, aby se v jejich okolí našel někdo, kdo by jim ukázal, jak se například zavazují tkaničky od bot. Potřebují někoho, kdo je naučí techniky pro snadnější soužití s pravorukým prostředím, kdo ochotně přijme a akceptuje jejich levoruký svět a vysvětlí, jak zacházet se svými odlišnostmi a potřebami (Vodička, 2008).

Podle Janečkové (2004) jsou někteří leváci zvyklí psát svou levou rukou, ale mnoho jiných činností obratně provádí pravou. V takových případech se doporučuje podpořit souhru a vzájemnost obou končetin a nepřecvičovat to, co umí lépe pravá ruka. Obratnost rukou lze vnímat ve schopnosti uvedené souhry. Přestože jedna z končetin bývá dominantní, na většině činností se podílí obě ruce či nohy.

4.3 Požadavky na učitele

Školní léta jsou obvykle kritickou dobou pro rozvoj sebeúcty, sebedůvěry a učebních dovedností. Učitel vidí žáka poněkud odlišně než rodiče, a tak může být jeho přínos velice cenný a obohacující. Někdy jsou to právě učitelé, kdo upozorní, že něco není úplně v pořádku, jelikož při sledování dětí ve skupině mohou porovnávat pokrok každého jednotlivce a tím snáze objevit vývojový problém. Je však důležité nezapomínat na individualitu a rozdílné tempo vývoje každého dítěte (Healey, 2002).

Je žádoucí, aby se učitelé základních a mateřských škol celkově více zabývali fenoménem laterality a obzvlášť levorukostí, jelikož i v dnešní době jen někteří učitelé skutečně rozumí levorukým dětem a dokážou je správně vést. Moderní výuka prosazuje integraci a inkluzi všech žáků, čímž vychází levorukým dětem velmi vstřícně. Pomůže to však pouze tehdy, je-li učitel schopen a ochoten se potíže a problémy leváků zabývat. Je obtížné rozpoznat, zda je zdánlivě pravoruké dítě levákem, který z důvodu napodobování nebo přeučení píše pravou rukou. Také odbourávání špatně naučených návyků a nouzových řešení, ke kterým se žáci uchýlili již jako předškoláci, může být pro učitele velmi náročnou výzvou (Zoche, 2006).

Učitel by měl dokázat komunikovat s rodiči a v případě potřeby je seznámit s výchovou leváků, výhodami při posilování přirozené laterality a s negativními důsledky přecvičování. Již v mateřské škole je důležitá úzká spolupráce s rodiči dětí, které mají sklon k levorukosti. Jedná se především o seznámení rodičů s doporučeným způsobem držení tužky a základní metodikou psaní levou rukou (Křišťanová, 1998). Učitelky v mateřských školách jsou pro rodiče a jejich děti mnohdy prvními osobami, které jim mohou kvalifikovaně poradit a vše vysvětlit. Učitelka představuje pro dítě autoritu, což s sebou nese také velkou zodpovědnost. V dětském kolektivu mají leváci sklon napodobovat své pravoruké spolužáky a je na učiteli, aby mu ve vhodných situacích ukázal jiný postup práce v orientaci zprava doleva. Při práci s barvami, štětcem a podobných pracovních činnostech je vhodné uspořádat levákovi pracoviště stranově obráceně a dané uspořádání mu logicky zdůvodnit. Učitelky mateřských škol postupně provádí základní nácvik dětí spojený s uspořádáním pracoviště, správným sezením a úchopem psacího náčiní. Podle Healey (2002) se můžou učitelé mateřských škol společně s rodiči zapojit do cílené stimulace motorické koordinace dítěte pomocí různých cvičení pro základy psaní a dalších motorických i verbálních dovedností. Mohou rodičům například doporučit kreslení vertikálních a horizontálních čar, ležatých osmiček a dalších tvarů a vzorců. Budou-li děti slovně popisovat, co kreslí, upevní se tím spojení mezi pohybem a řečí (Healey, 2002).

Podle Křišťanové (1998) by učitelé základních škol měli znát diagnostické postupy a dokázat u každého žáka rozpoznat, kterou rukou bude psát. Ve sporných případech je vhodné doporučit vyšetření laterality odborníkem pedagogicko-psychologické poradny. Je důležité, aby učitelé projevovali empatický přístup k žákům, hodnotili jejich psací projev přiměřeně, dodržovali optimální dobu psaní a především správnou metodiku psaní levou rukou. Učitel by si měl osvojit vlastní nácvik psaní a alespoň demonstrativně zvládnout metodiku i techniku psaní pravou i levou rukou. Zároveň je vhodné žáky rozesadit v lavicích tak, aby se aktivní paže dvou vedle sebe sedících dětí při psaní a dalších činnostech nestřetávaly. Buď lze posadit dvě levoruké děti vedle sebe, anebo by měl levák sedět vedle praváka z levé strany lavice.

Učitelé by měli být rovněž schopni porozumět osobnosti levorukého dítěte, chápat její silné stránky i komplikace a vědět, že levoruké děti ve škole musí mnohdy vynaložit více snahy a úsilí než jejich pravoručí spolužáci. Motivace a přiměřená pochvala posiluje jejich nalomené sebevědomí, a to zejména tehdy, je-li jejich školní prospěch horší než prospěch a známky spolužáků. Proto by měl učitel vhodně žáky motivovat, povzbuzovat a dodávat jim jistotu. Musí mít na paměti, že leváky je třeba při oceňování jejich inteligence hodnotit jinak než pravoruké žáky, kteří mají rovněž potíže se čtením či psaním. Levoruké děti často bývají ve škole velmi samostatné, protože si ve své mysli objasňují různé informace a zabudovávají si je do svého levorukého světa. Také učivem se leváci rádi zabývají samostatně a ocení, když mohou pracovat vlastním tempem a v klidu, což jim pomáhá školní látku nejlépe přizpůsobit svému individuálnímu způsobu vnímání a účinně si ji osvojit (Zoche, 2006).

Vodička (2008) připojuje několik postřehů učitelů, rodičů i samotných levorukých žáků. Zde je shrnutí důležitých informací a kroků, které by měl mít na paměti každý, kdo se podílí na výchově leváků:

- Leváctví je naprosto přirozené a není závislé na levákově vůli.
- Informace o levorukosti je někdy potřeba srozumitelně předat a vysvětlit osobám v levákově okolí, především spolužákům, rodičům a prarodičům.
- Leváci nemají potřebu dávat své leváctví na odiv, ale rovněž se za něj nestydí a nesnaží se ho skrývat.
- Přestože si leváci svou odlišnost mnohdy neuvědomují, vědomě ji prožívají při činnostech, které musí provádět jinak, pokud se jim nedaří, nebo když jim to okolí dává najevo.
- Převaha pravorukého prostředí je trvalá, a proto se mu samovolně přizpůsobují. Jsou schopni naučit se vykonávat běžné činnosti na stejné úrovni jako praváci.

- Je důležité mít s levákem trpělivost, snažit se mu naznačovat činnosti v levoruké variantě a dostatečně je s ním procvičovat.
- Neměli by být zvýhodňováni a na jejich odlišnost není nutné zbytečně upozorňovat a zdůrazňovat ji.
- Leváci jsou dobře vybaveni ke grafomotorickým činnostem, výborně se orientují v prostoru a čase, ale někdy bývají nejistí a zmatení v pravolevé orientaci.
- Neúspěch a selhání se u nich může projevit formou obtíží ve vyjadřování, ve skladbě myšlenek, v řeči, ve špatné koordinaci pohybů a při různých dalších činnostech.
- Leváci dokážou překvapit svými netradičními pohledy a kreativními přístupy. Už od dětství často experimentují, jelikož je pro ně přirozené hledání jiných způsobů, možností a cest.

4.4 Leváci a dnešní společnost

„Všechny tyto zkušenosti jasně ukazují, že správná výchova levorukých dětí chrání před neobratností, poruchami řeči i rozumového vývoje, i před vadami povahovými. Je zde tedy víc než dost důvodů, abychom se uvarovali levoruké děti nesprávnou výchovou pokřivit“ (Sovák, 1985, s. 60).

Levoruké děti, které se rodí do většinové pravoruké civilizace, jsou i v dnešní době do určité míry znevýhodněné. Jejich problémy však mnohdy nejsou pouze následkem leváctví, ale může se jednat o nedostatečnou připravenost těch, kteří s dítětem přicházejí do styku (Zelinková, 2015).

Přestože jsou leváci nadále společenskou menšinou, v dnešní společnosti je již možné a dovolené být levákem. V západní kultuře došlo ke zmírnění pohledu na leváctví v průběhu 19. století, přičemž podstata leváctví byla v základních rysech osvětlena a zbavena stigmatu až během druhé poloviny 20. století. Při hodnocení soužití leváků s praváky je důležité si uvědomit, že společenské zvyklosti se mění pomalu a jen zvolna, a tak změny přicházejí spíše s generacemi. Díky odborné osvětě byli leváci nejdříve většinou tolerováni a poté postupně přijímáni se stále větším pochopením (Vodička, 2008).

Synek (1991) uvádí, že skutečně demokratická společnost zajišťuje stejné podmínky pro vzdělání a pracovní přípravu vrozených praváků, ale i leváků a prosazuje rovnocennost menšin. Naše pravoruká společnost každoročně vzpomíná na leváky a věnuje jim v kalendáři 13. srpen, který je označován jako Mezinárodní den leváků. Jen zřídka se lze setkat s nuceným přeučováním a na trhu je k dostání spousta pomůcek pro činnosti levou rukou.

Dle Vodičky (2008) je počet leváků v dnešní době v moderních společnostech poměrně ustálen, jelikož společnost je již natolik tolerantní, že se levorukost nemusí skrývat a lidé se za své leváctví nestydí. V současné české společnosti je leváctví chápáno jako stav odlišný, ale zároveň přirozený, a proto se leváci ohrazují proti řazení mezi poruchy učení a chování či osoby s lehkou mozkovou dysfunkcí. Leváci i většinová pravoruká společnost považují lateralitu a s ní spojené leváctví za zcela přirozený jev, a přestože je míra přijetí leváctví v různých zemích odlišná, leváci se v dnešní době většinou necítí společensky diskriminováni, jsou se svou levorukostí ztotožnění a vnímají ji jako rovnocennou alternativu k pravostrannému prostředí.

Zoche (2006) zdůrazňuje, že každé společnosti by mělo záležet na maximálním rozvíjení talentů všech svých jednotlivců, a proto by měla společnost nabídnout dostatečný prostor, ve kterém se budou vlohy jednotlivců rozvíjet pro dobro všech. To se však zdaří pouze tehdy, pokud se budou plně akceptovat a do společenského vývoje integrovat také talenty, vlastnosti a specifika leváků. *„Znakem svobodné společnosti není co možná nejhladší souhra samých lidí, kteří se považují za střed světa. Ve svobodné a silné společnosti vládne zdařilá pospolitost nadání a charakterových rysů, jimiž disponuje každý člověk – a to i tehdy, náleží-li statisticky k menšině“* (Zoche, 2006, s. 146).

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala leváctvím, které je odjakživa menšinovou součástí společnosti. Cílem bylo charakterizovat problematiku levorukých dětí v minulosti a současnosti. Ve snaze naplnit uvedený cíl jsem práci rozdělila do čtyř hlavních kapitol, jimiž jsou: *Lateralita*, *Sinistralita*, *Sinistralita v minulosti* a *Výchova a vzdělávání levorukých dětí – současný systém*.

Zjistila jsem, že termín „sinistralita“ bývá chápán ve velmi nelichotivém a negativním kontextu, v souvislosti s mnoha historickými předsudky a diskriminací levé strany. Přestože autoři odborné literatury uvádí, že lateralita je naprosto přirozený projev lidské asymetrie a nejedná se o žádný návyk ani zlovyk, museli se leváci v minulosti potýkat s důsledným privilegováním praváctví a pravé strany. Jejich levorukost byla společností odmítána a stávala se dokonce předmětem pohrdání. Z těchto kořenů vyrůstala ve školách i rodinách potřeba leváky přeučovat a činit z nich praváky. Někdy až násilné přecvičování dětí k tomu, aby vykonávaly všechny činnosti pravou rukou, vedlo k mnoha problémům v jejich přirozeném duševním i tělesném vývoji.

V dnešní době je leváctví akceptováno a považováno za přirozený jev. Levorukost se již tolik nespojuje s nešikovností a neobratností, někteří lidé jsou naopak fascinováni talenty a mimořádnými schopnostmi leváků. V literatuře se uvádí seznamy levorukých osobností, které se proslavily v umění, sportu, vědě i politice. Leváci se mohou v současnosti volně projevat a obohacovat svět svými pohledy „z druhé strany“.

Ve školách se prosazuje profesionální a individuální přístup, související s důrazem na maximální rozvoj schopností a přirozené laterality žáků. Také v rodinách jsou levoruké děti přijímané bez rozdílu a okolí by se mělo snažit jejich stranově obrácenému světu vycházet vstříc. S pravorukým prostředím se leváci sžívají postupně. Nástup do školy s sebou přináší zcela nové výzvy v podobě čtení, psaní, práce s náradím a dalších činností, při kterých je jejich svět stranově obrácen. Někdy potřebují určité úkony vysvětlit, navést a ukázat cestu.

Touto bakalářskou prací jsem nechtěla poukazovat na to, že leváci jsou v pravorukém prostředí „chudáci“ a společnost by měla mít špatné svědomí, protože jim svým způsobem činí příkoří. Jednalo se mi především o snahu objasnit, s jakými překážkami se leváci musí v každodenním životě potýkat. Práci bych doporučila jako příručku pro každého hledajícího člověka, který se o dané téma zajímá. Informace, které obsahuje, mohou seznámit s problematikou laterality nejen leváky, jejich rodiče a učitele, ale také širokou veřejnost.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

1. BRAGDON, Allen D. a GAMON, David. 2006. *Když mozek pracuje jinak*. 1. vydání. Praha: Portál, 113 s. ISBN 80-7367-066-6.
2. DRNKOVÁ, Zdena a Růžena SYLLABOVÁ. 1991. *Záhada leváctví a praváctví*. 2. doplněné vydání. Praha: Avicenum, 88 s. ISBN 80-201-0113-6.
3. DRTILOVÁ, Jana a František KOUKOLÍK. 1994. *Odlíšné dítě*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 134 s. ISBN 80-7021-097-4.
4. HEALEY, Jane M. 2002. *Leváci a jejich výchova*. 1. vydání. Praha: Portál, 111 s. ISBN 80-7178-701-9.
5. JANEČKOVÁ, Daniela. 2004. *Hry pro pravo-levou orientaci*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 119 s. ISBN 80-7311-024-5.
6. KŘIŠŤANOVÁ, Ladislava. 1998. *Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou*. 4. upravené vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 45 s. ISBN 80-7041-914-8.
7. NASH-WORTHAM, Mary, Jean HUNT a Eva OLIVERIUSOVÁ. 2015. *Udělejte si čas: pohybová cvičení pro rodiče, učitele a terapeuty dětí, které mají problémy v oblasti řeči, vyjadřování, čtení, psaní a mluveného projevu*. 1. vydání. Praha: Malvern, 103 s. ISBN 978-80-7530-007-2.
8. LECHTA, Viktor. 1990. *Logopedické repetitorium*. 1. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 278 s. ISBN 80-08-00447-9.
9. LOOSE, Antje C., PIEKERT, Nicole a DIENER, Gudrun. 2011. *Grafomotorika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. 4. vydání. Praha: Portál, 166 s. ISBN 978-80-7367-883-8.
10. PIPEKOVÁ, Jarmila. 2006. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vydání. Brno: Paido, 404 s. ISBN 80-7315-120-0.
11. SLOWÍK, Josef. 2016. *Speciální pedagogika*. 2. doplněné vydání. Praha: Grada, 162 s. ISBN 978-80-271-0095-8.
12. SOVÁK, Miloš. 1966. *Metodika výchovy leváků*. 1. vydání. Praha: SPN, 160 s. ISBN 14-037-66.
13. SOVÁK, Miloš. 1985. *Výchova leváků v rodině: Aktuální problémy speciální pedagogiky*. 7. vydání. Praha: SPN, 120 s. ISBN 14-314-85.

14. SYNEK, František. 1991. *Záhady levorukosti*. 1. vydání. Praha: Horizont, 175 s. ISBN 80-7012-054-1.
15. VODIČKA, Ivo. 2008. *Nechte leváky drápat: metodika levorukého psaní, kreslení a malování*. Praha: Portál, 102 s. ISBN 978-80-7367-479-3.
16. VODIČKA, Ivo. 2015. *KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku. Pracovní sešit 1, Máme doma leváka?*. Praha: Raabe, 16 stran. ISBN 978-80-7496-174-8.
17. VOKURKA, Martin a kol. 2015. *Praktický slovník medicíny*. 11. aktualizované vydání. Praha: Maxdorf, 435 s. ISBN 978-80-7345-464-7.
18. VOLEMANOVÁ, Marja. 2013. *Přetrvávající primární reflexy, opomíjený faktor problémů učení a chování*. 1. vydání. Praha: Red tulip, 154 s. ISBN 978-80-905597-0-7.
19. WRIGHT, Ed. 2008. *Slavní leváci v dějinách lidstva*. 1. vydání. Praha: Fortuna Libri, 256 s. ISBN 978-80-7321-398-5.
20. ZELINKOVÁ, Olga. 2015. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. 12. vydání. Praha: Portál, 264 s. ISBN 978-80-262-0875-4.
21. ZOCHE, Hermann-Josef. 2006. *Vidím svět i z druhé strany: mimořádné schopnosti leváků*. 1. vydání. Praha: Ikar, 158 s. ISBN 80-249-0647-3.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. *Nůžky pro leváky*. Dostupné z: www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky [online]. [cit. 19. 5. 2021]
2. *Ořezávátka tužek a pastelek*. Dostupné z: www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky [online]. [cit. 19. 5. 2021]
3. *Pravítka pro leváky*. Dostupné z: www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky [online]. [cit. 19. 5. 2021]
4. *Kroužkové bloky*. Dostupné z: www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky [online]. [cit. 19. 5. 2021]
5. *Sešity pro leváky*. Dostupné z: www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky [online]. [cit. 20. 5. 2021]

6. *Sada psacích potřeb pro leváky*. Dostupné z: www.agatinsvet.cz/sada-psacich-potreb-stabilo-pro-levaky-modra [online]. [cit. 20. 5. 2021]
7. *Škrabka pro leváky*. Dostupné z: www.varenihrou.cz/p/skrabka-pro-levaky-gentle [online]. [cit. 20. 5. 2021]
8. *Myš pro leváky*. Dostupné z: www.datart.cz/trust-mys-pro-levaky-lagau-left-handed-wireless-mouse-23122.html [online]. [cit. 20. 5. 2021]

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Autentické příběhy leváků

Příloha č. 2: Metodika výchovy leváků z 10. 2. 1967, Věstník MŠ, ročník XXIII, sešit 4

Příloha č. 3: Pomůcky pro leváky

Příloha č. 1: Příběhy psané leváky

Křestní jméno: Věrka

Věk: 66

Jsem ročník 1955 a jsem přeučovaná levačka. Pocházím z dvojčat a má sestra dvojče je pravoruká. Sestra je velmi talentovaná a krásně maluje a píše.

Mé leváctví pro mě znamenalo negativní zkušenost po celý život a hlavně v dětství. Od první třídy mě učitelka chválila za psaní pravou rukou. Už v první třídě jsem dostala psací pero, zatímco ostatní psali tužkou. Během psaní pravou rukou jsem dostávala do ruky křeče a měla jsem velké problémy s diktáty a s rychlým tempem při psaní. Později jsem se začala příležitostně pomočovat a měla jsem problémy s plynulou řečí, zadržávala jsem se. Učitelky ani rodiče tomu nepřikládali důležitost. Cokoliv jsem napsala, tak nebylo čitelné. S pravopisem a krasopisem mám problémy dodnes. Nikdo po mě nic nemůže přečíst, a proto píšu raději tiskacím písmem.

Mám problémy také s pravolevou orientací, při autoškole se mi neustále pletla pravá a levá strana a musela jsem si dokonce označit ruce.

Na střední škole (při studiu speciální pedagogiky) mi profesorka objasnila souvislost mých problémů s přeučovaným leváctvím. Nikdy předtím nikdo nedával mé problémy do souvislosti s tím, že jsem výrazně levoruká. Všimla si především mých problémů se psáním a doporučila mi psaní levou rukou, což už se mi nepodařilo. Všechno dělám levou rukou (kreslení, držení lžice, veškeré manuální úkony), ale píšu nadále pravou, tiskacím písmem a velmi pomalu.

Z vlastních zkušeností doporučuji leváky v žádném případě nepřeučovat a podpořit jejich vrozené silné stránky.

Křestní jméno: Vlasta

Věk: 54

S leváctvím jsem měla potíže už jako malá, kdy mi dávali pastelky a vše do pravé ruky, což mi nevyhovovalo. Byla to však doba, kdy se leváctví nepodporovalo a bralo se to jako problém.

Ve škole jsem tudíž měla nesprávný úchop psacího náčiní a nesprávný sklon písma, a to už od první třídy, tedy vlastně již při nácvičku sklonu čárek v řádku. Učitelé mě na to stále

upozorňovali, ale změnit jsem to nedokázala. Mou obranou bylo později to, že jsem zmenšila písmo natolik, že jej nikdo neuměl po mě přečíst a bylo zcela ležaté a směrem vlevo.

I na střední škole jsem byla upozorňována na nesprávnost písma a jeho nečitelnost. Postupem času, již jako pracující ve školství, jsem se učila a vědomě měnila nejen velikost písma, ale i sklon.

Zjišťuji, že když jsem v časovém nátlaku a je nutno dělat zápis ručně, opět se dostávám s písmem k menším tvarům a sklon vyrovnávám. Abych mohla přečíst svůj psaný text a také jej mohl po mně číst někdo jiný, tak píši tiskacím bez sklonu písma.

Křestní jméno: Petr

Věk: 45

Být levákem mě nejvíce omezovalo v dětství, kdy ještě na trhu nebyly ergonomické pomůcky pro leváky a musel jsem psát jako jediný tužkou, abych si nerozmazával písmo. Sklon písma mám však stejný jako pravák, tedy doprava. Nikdy mě však nikdo nenutil, abych se přeučil na praváka a ani mi nebylo nikdy dáno najevo, že je něco špatně. V dnešní době je již trh levákům přizpůsoben, je možno si zakoupit například i škrabku na brambory. Já jsem vyrostl v době, kdy toto zboží nebylo dostupné, navykl jsem si tak některé práce dělat pravou rukou a dnes mi to již nepřijde. Při řemeslných pracích – u pilování, vrtání, všude tam kde je vyžadován postavení zleva mám k práci opačný postoj než praváci. Jako řidič z povolání jsem jezdil do Anglie, kde se jezdí vlevo, musím konstatovat, že mi to nečinilo žádný problém, což příkládám rovněž tomu, že jsem levák. Některé aktivity dělám výhradně levou rukou, jedná se tedy o psaní a veškeré činnosti, kde je potřeba jemná motorika a přesné míření (požívání kladívka, řezání, sekání dřeva) a některé oběma, např. ovládání mobilního telefonu, zametání, hrabání, míchám oběma rukama, a to pravou ve směru hodinových ručiček a levou proti směru. Někdy to může být i výhoda, např. u amatérského sportu, kde se používají rakety – tenis, stolní tenis, badminton, tady hrají oběma rukama a to je náskok oproti soupeři, pořád ale upřednostňuji hru levou rukou.

Jsem schopen víceméně dělat všechny činnosti oběma rukama a myslím, že umím používat pravou ruku lépe než většina praváků levou, takže svou levorukost nevnímám jako handicap.

Křestní jméno: Martina

Věk: 36

Jako první na toto téma se mi vybaví rozmazaný inkoust ve školním sešitě a modrá hrana ruky. V dětství jsem vnímala nelibost babičky, která tvrdila, že bych měla psát pravou, ale díky Bohu si to maminka k srdci nebrala.

V tělocviku jsem musela házet pravačkou a asi díky tomu neumím dobře házet dodnes. Většinou hodně minu. Pomůcky pro leváky tehdy nebyly, takže střihám a krájím pravou rukou, ovšem rohlík začnu rozkrajovat levou a v polovině si nůž přehodím do pravé. Několikrát jsem se totiž v mládí řízla, tak si dávám pozor. Vlastně žádnou speciální pomůcku pro leváky nepoužívám.

Leváctví mám ráda jako takové. Vždy si toho u druhého hned všimnu a snad vnímám určité sympatie. Je nás menšina, tak asi proto.

Synové jsou praváci, u dcerky je to zatím nejisté. Jídlo i hračky si předává z ruky do ruky, byla bych ale ráda, kdyby byla levačkou po mně. Vnímám občas jako potíže, když musím svou levačkou učit své syny kreslit a psát, když mají pastelku v pravé ruce.

Křestní jméno: Romana

Věk: 27

Na to, že jsem levák, jsem hrdá. Jsem vlastně jediným levákem v rodině. Jelikož jsem se narodila v roce 1994, nezažila jsem žádné přeučování a nikdy jsem nebrala levorukost jako něco jiného (až na malé výjimky). Ve škole probíhalo vše dobře. Dokonce jsem seděla se spolužákem, který byl také levák, abychom do sebe nenaráželi při psaní. Mám i svou první vzpomínku na psaní levou rukou. Seděla jsem u stolu a držela žlutou pastelku a moje maminka se snažila mi ji dávat do pravé ruky a já si ji vždy přendala do levé a kreslila sluníčka. Nesnažila se násilím, abych kreslila pravou rukou. Jen chtěla vidět, jak budu reagovat a jestli si ji nakonec v pravé ruce nenechám, ale já jsem se nedala. Při kontrole praktická lékařka zjišťovala, v jaké ruce držím tužku a moje maminka s jistotou řekla, že v levé.

Nejtěžší to bylo pro mou babičku. Nebyla zvyklá na levorukost, ale naopak na přeučování. Vždy, když jsem byla u babičky na prázdninách, nemohla se dívat, jak levou rukou cokoli dělám. Pamatuji si, že vždy, když jsem si nalévala polévku a babička byla u toho, musela mi vzít talíř a polévku mi nalít sama. Nesnesla pohled na mě a mé nabírání polévky levou rukou. Bála se, že polévku rozliji. To mi bylo líto, cítila jsem se v té chvíli neschopně.

Čím jsem byla starší, tak jsem poznávala více leváků. I když jsem to nevnímala jako něco jiného, tak jsme se vždy radovali, že nejsme jediní a připadali jsme si výjimeční. Stále se setkávám s generací, která vnímá levorukost jinak a diví se, když jejich vnouče vezme tužku nebo příbor do levé ruky.

Kdy jsem svou levorukost začala vnímat více, bylo při pomoci v domácnosti a to konkrétně při škrábání brambor. Neměla jsem svou škrabku na brambory. Viděla jsem u svého tatínka, jak škrábe brambory nožem, ale když moje maminka viděla, že to jako dítě zkouším taky, koupila mi škrabku pro leváky. Také jsem měla své nůžky pro leváky. Co mi dělá problémy doteď (a opravdu se dokážu rozčílit) je psaní perem anebo propiskou, která se rozmazává. Hlavně, když chci napsat pěkné přání a modrá barva je všude na ruce a na papíře kolem písma. Musím tedy přemýšlet, jakou propisku vyberu a hodně kontrolovat, jestli není nic rozmazaného. Čeho jsem si také začala všímat, bylo nachystání příborů v restauracích. Vždy je přichystáno pro pravoruké. Ale to se jen pousměju a příbor si přendám tak, jak potřebuji.

Stále jsou kolem mě lidé, kteří se diví, že jsem levák. A já jim to moc ráda potvrdím. Je to věc, která ke mně patří, a jsem za to ráda.

Křestní jméno: Mája

Věk: 7

Já levačka nejsem, ale moje dcera Mája ano. Zjistili jsme to celkem brzy, již kolem jejího druhého roku. Jedla i kreslila levou a dodnes u všeho používá převážně levou ruku.

Poprvé jsme se s tím, že by to mohl být problém, setkaly až ve školce, kdy to paní učitelky nerozpoznaly. Měly pocit, že jim Majka dělá naschvály a neustále jim přehazuje lžice a tužky. Nutily ji dělat vše pravou. Měla v tom poté zmatek a nevěděla, jak vlastně správně jíst a podobně. Avšak po upozornění, že to opravdu nedělá naschvál, a že je levačka, se vše srovnalo.

Majka šla letos do první třídy. Většinu věcí se naučila používat pro praváky, ale pero a nůžky (na kterých paní učitelka trvala) má pro leváky. Ve škole to převážně máme bez problémů, i když občas se jí nedaří psaní. Udržet sklon písmen správným směrem je náročnější a pro leváky není úleva, prostě se to musí dodržet.

Těžší je, že doma jsme všichni praváci, a tak úplně nevíme, jak na to, takže si musí poradit nějak sama. Ale hodně se snaží a dělá pokroky.

VĚSTNÍK

MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A MINISTERSTVA KULTURY A INFORMACÍ

Ročník XXIII. Sešit 4

Cena Kčs 0,60

10. února 1967

Metodika výchovy leváků

Zvýraznění zásady individuálního přístupu učitelů a vychovatelů k žákům a zásady respektování individuálních vlastností vyžaduje, aby byl brán zřetel na levo-ruké žáky.

Při zjišťování levorukosti se učitelé a vychovatelé opírají o sdělení rodičů (zákonných zástupců), popřípadě školního lékaře; ve složitých a sporných případech si mohou vyžádat posudek okresního či krajského logopeda.

Výchova levo-rukého dítěte musí být jednotná, a proto učitel a vychovatel cílevědomě podporují přednostní používání vedoucí levé ruky při všech činnostech dítěte (zvláště při výuce psaní, kreslení, a v pracovním vyučování) ve škole, mimo školu i v rodině.

Zvláštní pozornost věnují učitelé a vychovatelé těm levo-rukým žákům, kteří byli již přecvičení na ruku pravou a v důsledku toho byl u nich prokazatelně narušen zdravý vývoj.

Při výchově, vyučování a jakékoliv práci levo-rukých žáků se učitel a vychovatel řídí napříště výchovnými zásadami uvedenými v příručce prof. MUDr. PhDr. DrSc. M. Sováka „Metodika výchovy leváků“, která byla zaslána všem základním devítiletým školám.

K dosažení jednoty výchovného působení školy a rodiny uspořádá škola pro rodiče levo-rukých dětí po zahájení školního roku odborné semináře a konzultace.

Čj. 5642/67

Příloha č. 3: Pomůcky pro leváky

1. Nůžky pro leváky

Zdroj: dostupné z <<https://www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky/>>.

2. Ořezávká označena písmenem L

Zdroj: dostupné z: <<https://www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky/>>.

3. Pravítka pro leváky

Zdroj: dostupné z <<https://www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky/>>.

4. Kroužkové bloky

Zdroj: dostupné z <<https://www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky/>>.

5. Pracovní listy se vzorem písmen na konci řádku

Zdroj: dostupné z <<https://www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-a-psaci-prostredky/skolni-pomucky/>>.

 l l Lev žije v Africe. Je velký a silný. Říká se mu král zvířat.	 b b Beran je samec ovce. Lidé ovce chovají pro vlnu, mléko a maso.
 e e Emu je druh ptáka. Jeho domovem je Austrálie. Neumí létat.	
<p>Je emu pták? ☐ Umi emu létat? ☐</p> <p>Je král, korunu nese, na trůnu nesede, v poušti se honosí. (12)</p>	<p>Napiš první slabiku slova:</p> <p> <input type="text"/> <input type="text"/></p> <p> <input type="text"/> <input type="text"/></p> <p> <input type="text"/> <input type="text"/></p> <p>Je-li střek mají lidé z chovu ovce? ☐</p> <p>Chlupatec na stráni, oblaka prohání (120 D 24)</p>
2	3

6. Psací potřeby

Zdroj: dostupné z <<https://www.agatinsvet.cz/sada-psacich-potreb-stabilo-pro-levaky-modra/>>.

7. Škrabka pro leváky

Zdroj: dostupné z <<https://www.varenihrou.cz/p/skrabka-pro-levaky-gentle>>.

8. Počítačová myš

Zdroj: dostupné z <<https://www.datart.cz/trust-mys-pro-levaky-lagau-left-handed-wireless-mouse-23122.html>>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Alena Vaňková
Katedra nebo ústav:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Dita Finková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název závěrečné práce:	Sinistralita v minulosti a současnosti
Název závěrečné práce v angličtině:	Views on sinistrality in the past and in the present
Anotace závěrečné práce:	Bakalářská práce se zabývá problematikou levorukosti v minulosti a současné době. Jsou zde uvedeny informace o lateralizaci mozkových hemisfér a sinistralitě. Práce popisuje historický pohled a přístup k leváctví a následně se zabývá současnou výchovou a vzděláváním levorukých dětí v rodině a ve školství. Bakalářská práce je doplněna autentickými příběhy leváků.
Klíčová slova:	Sinistralita, lateralita, mozkové hemisféry, potlačovaná levorukost, výchova leváků, přeučování, grafomotorika, vzdělávání, rodina
Anotace v angličtině:	This bachelor's thesis deals with the issue of left-handedness in the past and present. Information on lateralization of the brain hemispheres and sinistrality is included. The thesis describes the historical view and approach to left-handedness, and subsequently looks at how left-handed children are brought up and educated at home and at school. Moreover, the thesis is supplemented by authentic stories of left-handers.
Klíčová slova v angličtině:	Sinistrality, laterality, brain hemispheres, suppressed left-handedness, upbringing of left-handers, swich in handedness, graphomotor skills, education, family
Přílohy vázané v práci:	3 přílohy: Autentické příběhy leváků Metodika výchovy leváků 1967 Pomůcky pro leváky
Rozsah práce:	41 stran